

‘We zijn hier gekomen met zoveel hoop...’

Discriminatie van vrouwen met een niet-westerse achtergrond in de Zaanstreek

'We zijn hier gekomen met zoveel hoop ...' is een uitgave van het
Bureau Discriminatiezaken Zaanstreek/Waterland

Met dank aan alle vrouwen die aan dit onderzoek hebben meegewerkt, het Buitenlands Vrouwen Overleg, de Soedanees-Eritrese vrouwengroep, de Turkse vrouwengroepen, de Marokkaanse vrouwengroep, de Jasmijngroep en de Surinaamse vrouwengroep.

Tekst: Marlene Bosman

Botenmakersstraat 42
1506 TE Zaandam
Tel: 075-6125696
Fax: 075-6121496
info@bdzaanstreek.nl
www.bureaudiscriminatiezaken.nl

September 2011

Inhoud

Inleiding	4
Begrippen	5
Werkwijze	6
Discriminatiegronden	7
Afkomst/huidskleur	8
Godsdienst	19
Sekse	21
Seksuele gerichtheid	25
Leeftijd	27
Handicap/chronische ziekte	28
De kinderen	30
Reacties op discriminatie	36
Conclusies	38
Aanbevelingen	41
Bronnen	43

Inleiding

Het Bureau Discriminatiezaken (BD) Zaanstreek/Waterland ontvangt relatief weinig discriminatiemeldingen van allochtone vrouwen. In 2010 waren het er in de Zaanstreek acht, in het eerste half jaar van 2011 zes. Het totale aantal Zaanse discriminatieklachten was gedurende dezelfde periodes respectievelijk 77 en 37. Toch zijn er vanuit het informele circuit signalen die doen vermoeden dat een flink aantal van bovengenoemde vrouwen regelmatig te maken heeft met vormen van discriminatie, ongelijke behandeling en/of vooroordelen. Om er achter te komen waar de betreffende vrouwen op dit gebied tegenaan lopen, deed het BD afgelopen jaar onderzoek onder ruim 120 vrouwen met een niet-westerse achtergrond.

Uit tal van rapporten blijkt dat er een enorme onderregistratie is van discriminatiemeldingen. Cijfers van onder meer de Commissie Gelijke Behandeling, alsmede de jaarlijkse Monitor Rassendiscriminatie maken duidelijk dat een aanzienlijk deel van de in Nederland wonenden discriminatie-ervaringen heeft. Die achterstelling kent tal van vormen en komt voor op alle maatschappelijk terreinen.

Onafhankelijk onderzoek van het bureau I&O Research wees uit dat 22% van de allochtonen in de regio Zaanstreek/Waterland zich in het voorgaande jaar gediscrimineerd had gevoeld op grond van herkomst.¹ Dat komt neer op vele duizenden mensen. De bereidheid om discriminatie te melden was (en is) echter laag. Van de getroffen personen maakte naar eigen zeggen 18% melding van het discriminatie-voorval.² In werkelijkheid ligt dit percentage nog een stuk lager, blijkt uit de cijfers van onder meer het Bureau Discriminatiezaken en de politie. En allochtone vrouwen zijn, zoals hiervoor gemeld, nog minder bereid om achterstelling te melden.

Dit rapport is bedoeld om (meer) zicht te geven op het actuele discriminatieklimaat binnen de Zaanstreek. Ook biedt het voedingsstof om het bestaande anti-discriminatiebeleid in de regio te versterken. Het is geen cijfermatig overzicht, maar geeft een beeld van de ervaringen en de daarmee gepaard gaande gevoelens van meer dan honderd allochtone vrouwen uit Zaanstad, Wormerland en Oostzaan. Het moet dan ook worden gezien als een gespreksverslag en een tijdsbeeld.

Noch het Bureau Discriminatiezaken, noch een andere organisatie heeft ooit op zo'n grote schaal onderzocht wat er ten aanzien van discriminatie leeft bij allochtone vrouwen in Noord-Holland. Gezien de impact van de ondervonden ervaringen verdient het echter aanbeveling om ook in andere regio's te bekijken wat er op dit terrein plaatsvindt. En, waarschijnlijk nog belangrijker, wat er kan worden gedaan om de discriminatie van deze groep te verminderen.

Het inwonertal van Zaanstad bedraagt op het moment van publicatie ongeveer 147.000 inwoners. Van hen zijn zo'n 74.000 vrouw, iets meer dan de helft. Van deze 147.000 hebben circa 25.000 mensen een niet-westerse achtergrond. Als we er van uitgaan dat ook hiervan iets meer dan de helft vrouw is, komen we op een aantal van ongeveer 13.000 allochtone vrouwen en meisjes in Zaanstad, bijna 9% van de totale bevolking. Wormerland telde in 2011 15.790 inwoners, van wie ongeveer de helft vrouwen (het exacte percentage was niet bekend bij de gemeente). Het aantal niet-westerse vrouwen bedroeg ongeveer 2,5%. In Oostzaan, met 9122 inwoners, bedroeg het percentage niet-westerse vrouwen ongeveer 1,5%.

¹ I&O Research – Discriminatieklimaat Zaanstreek-Waterland (maart 2008). Bij autochtonen was dit 10%.

² I&O Research – Discriminatieklimaat Zaanstreek-Waterland

Begrippen

De vrouwen die aan het onderzoek hebben meegewerkt worden 'niet-westers allochtoon' genoemd. Om duidelijk te maken wat de term 'allochtoon' inhoudt, houdt het BD de definitie aan die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hanteert.³

Allochtoon:

Persoon van wie tenminste één ouder buiten Nederland geboren is.

Eerste generatie allochtoon:

Persoon die zelf in het buitenland geboren is.

Tweede generatie allochtoon:

Persoon van wie tenminste één ouder in het buitenland geboren is, maar die zelf in Nederland geboren is.

Westers-allochtoon:

Allochtoon met als herkomst een van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië of Japan.

Niet-westers allochtoon:

Allochtoon met als herkomst een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

Er wordt in dit rapport gesproken over discriminatie. Ten aanzien van discriminatie hanteert het BD de definitie zoals vermeld bij Polradis⁴ en discriminatie.nl.⁵

Discriminatie:

Discriminatie is het uitsluiten, achterstellen of ongelijk behandelen van mensen op basis van hun godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, seksuele gerichtheid of op basis van welke aard dan ook.

Via artikel 1 van de Grondwet wordt de overheid gedwongen iedereen die zich in Nederland bevindt te beschermen tegen discriminatie.

Artikel 1 Grondwet:

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

De belangrijkste discriminatiegronden waarmee de betreffende vrouwen te maken zouden kunnen hebben:

- Afkomst/huidskleur
- Sekse
- Godsdienst
- Seksuele gerichtheid
- Leeftijd
- Handicap/chronische ziekte.

³ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=37>

⁴ http://polradis.nl/discriminatie/definitie_van_discriminatie

⁵ <https://www.discriminatie.nl/over-discriminatie>

Werkwijze

Het Bureau Discriminatiezaken heeft gesproken met ongeveer 120 vrouwen. Hun achtergrond was Turks, Marokkaans, Soedanees, Surinaams en Eritrees. Ook is er gesproken met een groep Turkse vrouwen die één of meerdere kinderen hebben met een lichamelijke en/of geestelijke beperking.

De leeftijd van de vrouwen varieerde van 13 tot 80+. Er waren gesprekspartners van de eerste, tweede en derde generatie allochtonen. Sommigen zijn in Nederland geboren, anderen elders. Ze zijn hoger en lager opgeleid, werkend en niet-werkend. 20 tot 25 van de geïnterviewden hadden betaald of vrijwilligerswerk. Vijftien jonge vrouwen/meisjes volgden een opleiding. Met 110 vrouwen is in groepen gesproken, in 10 gevallen zijn er (ook) één-op-ééngesprekken gevoerd. De aantallen zijn een benadering, omdat tijdens de gesprekken met de groepen het aantal deelnemers nogal varieerde. Vrouwen liepen tijdens de bijeenkomsten in en uit en bij het vervolfgesprek met de Soedanese vrouwen waren andere vrouwen aanwezig dan bij het eerste gesprek. Met alle groepen is één keer gesproken, behalve met de Soedanese vrouwengroep. Zij vroegen om een tweede gesprek, omdat ze behoefte hadden aan meer tijd om hun verhalen te vertellen. Tijdens de tweede bijeenkomst is vooral gesproken over de discriminatie waarmee hun kinderen te maken zouden hebben en de impact die dat op henzelf heeft. Met de individuele vrouwen is één keer gesproken. De duur van de gesprekken was gemiddeld 1,5-2 uur.

Waar in de tekst sprake is van discriminatie gaat het in feite over door de vrouwen ervaren discriminatiegevoelens. Niet in alle gevallen zal te bewijzen zijn dat er inderdaad sprake is van discriminatie zoals in de wet is vastgelegd. De veelheid aan voorvallen geeft echter wel te denken. In het kader van de leesbaarheid van dit rapport worden gevoelens van discriminatie, buitensluiting, achterstelling en ongelijke behandeling samengevat onder de noemer 'discriminatie'.

Twee in Nederland geboren Turkse meisjes over hun ervaringen:

Meisje A

Ik vind dat, als je ons dan zo discrimineert, dan moet je helemaal geen allochtonen in je land gaan halen. Al ga je discrimineren, hoezo zeg je dan: oké, jullie zijn welkom in ons land? Zeg dan gewoon: "Ja, wij haten jullie toch, dus kom gewoon ons land niet in."

Meisje H

Dan zijn jullie blij en wij ook.

Met de meeste geïnterviewde vrouwen is het gesprek in het Nederlands gevoerd. Een klein aantal had behoefte aan een vertaler. Er is geprobeerd de vrouwen zo letterlijk mogelijk te citeren. Om geen afbreuk te doen aan de kracht van hun verhalen, is geprobeerd de geïnterviewden zo letterlijk mogelijk te citeren, waardoor het Nederlands op sommige plaatsen niet helemaal correct is.

Discriminatiegronden

De geïnterviewde vrouwen noemen verschillende vormen van vooroordelen en discriminatie waarvan ze de dupe zijn of zijn geweest. Dat varieert van betutteling, afwijzing, belediging en scheldpartijen tot fysiek geweld, belemmering in hun opleiding en carrière, sociale controle, etc. Uit de verhalen komt naar voren dat er discriminatie plaatsvindt op verschillende gebieden; tijdens het (vrijwilligers)werk, op school, tijdens stages, op straat en in winkels, openbaar vervoer en in de directe leefomgeving (buren, familie). De ervaringen maken heftige emoties los bij de vrouwen, variërend van het gevoel te zijn vernederd en boosheid tot verbazing, verdriet en machteloosheid.

Bij het bespreken van de ervaringen ontstond binnen de ondervraagde gespreksgroepen ook af en toe veel hilariteit. Als de vrouwen elkaar vertelden over hetgeen ze meemaakten was er veel medeleven, herkenning en begrip, maar werd er ook gelachen om de rare situaties waarin zij soms terechtkwamen.

De discriminatiegronden waarmee de vrouwen naar eigen zeggen te maken hebben (gehad) zijn:

- Afkomst/huidskleur
- Godsdienst
- Sekse
- Handicap/chronische ziekte

Op de vraag op welke gronden zij zich gediscrimineerd voelen, antwoordden de vrouwen vrijwel unaniem: op grond van afkomst. Uit de interviews bleek dat, op ongeveer vijf vrouwen na, elke vrouw die deelnam aan het onderzoek ervaring had met discriminatie op grond van afkomst. Ruim een kwart noemde naast deze discriminatiegrond ook discriminatie op grond van sekse.

Handicap als discriminatiegrond speelde vaak een rol in het leven van de vrouwen die een kind met een beperking hebben, zowel in het land van herkomst als in Nederland. Chronische ziekte werd, in combinatie met afkomst, door twee van de Soedanese vrouwen als discriminatiegrond genoemd, en dan met name betrekking hebbend op hun echtgenoten. Geen van de vrouwen noemde leeftijd als discriminatiegrond.

Wat betreft seksuele gerichtheid heeft geen van de vrouwen discriminatie-ervaringen genoemd. Wel ontstond er met een groep jonge Turkse meisjes een discussie over het onderwerp, waaruit bleek dat zij erg veel moeite hebben met het gegeven homoseksualiteit. Deze discussie wordt in zijn geheel weergegeven op pagina 25 en 26.

Marokkaanse vrouw A

Allochtone vrouwen praten niet zo veel over discriminatie. Die dingen zijn tot op zekere hoogte normaal geworden. Ze staan er niet altijd bij stil. Je hoeft niet alles op discriminatie te gooien, want dat is het niet altijd, maar in sommige gevallen denk je: "Ja, het is wel duidelijk."

Afkomst/huidskleur

Afkomst en/of huidskleur werd door de ondervraagde vrouwen bijna unaniem genoemd als belangrijkste discriminatiegrond waarmee zij te maken hebben. Toch bleken veel vrouwen terughoudend te zijn om over hun ervaringen te praten. Tijdens de groepsgesprekken werd er veel gebagatelliseerd en gelachen, maar sommige verhalen logen er niet om. Zowel de oudere vrouwen als de jonge meisjes hadden ervaring met discriminatie op grond van afkomst/huidskleur. Er waren slechts drie vrouwen die zeiden meer te lijden te hebben (gehad) onder seksdiscriminatie dan onder discriminatie op grond van afkomst, hoewel zij ook daar ervaring mee hadden. Zij vonden het voor zichzelf opkomen als vrouw zwaarder wegen.

Soedanese vrouw A

Zoveel mensen geven de schuld aan de buitenlanders: de buitenlanders waren hier gekomen en zoveel dingen zijn misgegaan. Over geld, over een woning en dat soort dingen. Zo kun je het zien, wanneer iemand tegen je praat dan is het: wanneer ga je terug? Of: ga je terug naar je land? Dat is de eerste vraag die mensen stellen.

Turkse vrouw I

Mensen zeggen vaak: "Ga naar je eigen land", maar dit is mijn eigen land... Mensen moeten nadenken voordat ze wat zeggen, ze moeten nadenken.

Turkse vrouw C

Je moet er maar het beste van maken, gewoon heel veel geven en op een gegeven moment krijg je er misschien wel wat voor terug. Maar als je heel veel geeft en je krijgt nooit iets terug dan is het wel moeilijk, dan geef je het op een gegeven moment wel op.

Voor de Turkse vrouwen is het gebruik van het Turks een groot probleem. Zij zeiden voortdurend te worden aangesproken op het feit dat ze onderling Turks spreken. Dat aanspreken gebeurt op straat, in winkels, op de school van hun kinderen, bij artsen, enzovoort. Ten eerste vinden de vrouwen het fijn om onderling in een taal te communiceren waarin zij zich goed kunnen uitdrukken en ten tweede spreekt een deel van de vrouwen niet genoeg Nederlands om op die manier een volwaardig gesprek te voeren. De geïnterviewde jonge Turkse meisjes spreken vlekkeloos Nederlands, maar gebruiken onderling een mengvorm van Turks en Nederlands waarbij steeds feilloos wordt overgestapt van het Turks naar het Nederlands en weer terug, soms meerdere keren binnen een zin.

Ruim de helft van de geïnterviewde Turkse vrouwen ervoer het commentaar op de manier waarop zij met de taal omgaan in privésituaties als een ernstige aantasting van de menselijke vrijheid en waardigheid. Ze voelden zich terechtgewezen en beledigd.

Ook op sommige scholen worden taaleisen gesteld aan de moeders. Er wordt niet getolereerd dat zij hun moedertaal spreken binnen de school en op het schoolplein. De Hollandse ouders klagen dat zij niet kunnen verstaan wat er door de moeders gezegd wordt. Voor de Turkse vrouwen zijn de gesprekken die zij met andere vrouwen op het schoolplein hebben een manier om hun sociale contacten te onderhouden. Met name voor de vrouwen die minder goed Nederlands spreken is

het een groot probleem als zij niet in het Turks mogen communiceren. Communicatie is dan moeilijk of onmogelijk.

Turkse vrouw A

Als we onderling Turks praten, dan wordt er gevraagd waarom wij geen Nederlands praten. Misschien willen we dat wel, maar als ik Nederlands met mijn schoonmoeder praat, verstaat ze me niet. Dan zeggen mensen: "Je moet Nederlands proberen, Nederlandse woordjes." Misschien moet ze wel Nederlands praten, maar ze is al 65 of 70, hoe moet ik het dan uitleggen? Ze kan dat niet meer leren en dan voelt ze zich niet lekker en begrijpt ze mij niet. Ik moet dus wel Turks met haar praten, het zou erg onaardig zijn om dat niet te doen. Dan verstaat ze me niet en vindt ze het niet leuk meer.

Als je Nederlands wilt praten kun je eigenlijk je gevoel niet uitdrukken, dan wordt het gewoon echt een saai gesprek. Dan vertel je alleen met woorden, maar je voelt niets, dan vinden mijn vriendinnen dat ik eigenlijk niets verteld heb. Het blijft oppervlakkig, dan voelen ze het niet.

Een van de vrouwen geeft een voorbeeld van de manier waarop binnen de school van haar kind met de Turkse vrouwen omgesprongen wordt:

"Wij kregen te horen dat op het schoolplein geen Turks meer gesproken mocht worden. In de school was dat al zo, maar nu mocht het buiten ook niet meer. Hollandse ouders hadden erover geklaagd. Zij wilden niet dat er Turks gesproken werd en waren naar de directeur gegaan. De directeur nodigde ons uit voor een gesprek. De Hollandse ouders werden daar niet bij uitgenodigd. Tijdens het gesprek werd duidelijk dat de directeur niet van plan was de nieuw ingevoerde regel in te trekken. Dat maakte ons boos. Bovendien vonden wij het vreemd dat wij uitgenodigd werden om te praten en de Hollandse ouders niet, gezien het feit dat zij degenen waren die de klacht bij de directeur hadden neergelegd.

Wij hebben geprobeerd aan de directeur duidelijk te maken om welke reden wij boos waren over deze regel. Voor veel vrouwen is het prettig en veilig om met anderen in het Turks te communiceren, anderen spreken onvoldoende Nederlands. Wij hebben de directeur gezegd dat wij ons niet aan de regel wilden houden, maar eerst in gesprek wilden om aan de Hollandse ouders uit te leggen waarom het voor ons belangrijk is om Turks met elkaar te spreken.

Het gesprek met de Hollandse ouders kwam er niet. Wel schreef de directeur een stukje in de weekbrief waarin stond dat met de Turkse ouders de afspraak gemaakt was om niet meer in het Turks te communiceren op het schoolplein. Dat was helemaal niet waar, die afspraak was absoluut niet gemaakt.

Wij waren daar ontzettend boos over. Het zou netjes geweest zijn als er bijvoorbeeld een koffieochtend was georganiseerd voor alle ouders om erover te praten. Het is uiteindelijk het probleem van de Hollandse ouders, het is niet ons probleem.

Bovendien werd er gezocht naar een vrijwilliger die ons taallessen zou kunnen geven. Dat is beledigend, als we taallessen willen hebben dan gaan we wel naar school, dat hoeft niet ongevraagd voor ons geregeld te worden."

Turkse vrouw K

Ik had het laatst in een winkel met een mevrouw, ze was zelf niet eens echt Nederlands, maar Engels. Vóór mij was mijn collega, ze had een paar dingen gekocht. Ik zei tegen haar: "Je hebt mooie dingen gekocht", in het Turks. Die vrouw werd boos op mij! "Waarom praat je Turks? Je bent hier in Nederland, je bent Nederlander, je moet Nederlands praten!"

Ik zei: "Mevrouw ik ben heel moe, als het een andere keer was dan had ik met u ruzie gemaakt", maar ze ging maar door en ze ging maar door alsof het iets groots was en ze zei: "Ik versta u niet." Ik zei: "Ik heb het niet over u of andere mensen. Ik zei: 'Je hebt mooie dingen gekocht'."

Turkse vrouw F

Ik heb het meegemaakt met een Nederlandse vrouw. Die wilde dat ik Nederlands met haar praatte, maar ik zei dat ik helemaal niet met haar wilde praten. Ze zei: "Als je hier geld verdient, moet je Nederlands praten."

Het grootste deel van de ondervraagde Turkse vrouwen zegt op enig moment te zijn aangesproken op het feit dat ze in hun eigen taal communiceerden. Ook vrouwen binnen de andere groepen hadden met dit fenomeen te maken, al speelt het voor de Turkse vrouwen het meest. De Soedanese en Eritrese vrouwen hadden ook te kampen met taalproblemen, maar meer op het vlak van de taalvaardigheid. Zij kwamen als asielzoekers naar Nederland en hebben de Nederlandse taal geleerd, maar dat ging niet alle vrouwen even gemakkelijk af.

Eritrese vrouw Z

Mijn Nederlands is niet goed. Als ik naar de supermarkt of naar de dokter ga spreek ik altijd Engels. Sommige mensen spreken geen Engels, maar als ik het moeilijk vind om iets uit te leggen in het Nederlands vraag ik of ik het in het Engels mag zeggen. Maar dan roepen ze meteen: "Nee, nee, nee, je moet Nederlands praten, je woont in Nederland, dus je moet Nederlands praten". En als ik dan zeg dat ik het niet kan, zeggen ze dat ik toch Nederlands moet praten.

Ik heb een paar jaar geprobeerd Nederlands te leren, maar het lukt me niet, ik vind het heel moeilijk.

Soedanese vrouw D

In Nederland moet je ook Nederlands spreken voor de wet! [inburgeringseisen,MB] Maar ik kan het niet. Na vijf of zes jaar moet je Nederlands kunnen spreken, maar soms als je een heleboel wilt vertellen dan gaat het makkelijker in het Engels.

Een van de Soedanese vrouwen vertelde hoe moeilijk het is om werk te vinden waarbij ze haar Nederlands kan verbeteren. In Soedan heeft zij een universitaire studie afgerond. Nadat zij als vluchteling naar Nederland kwam, leerde zij de taal vrij goed te beheersen. Maar omdat zij geen werk kan vinden waarbij contact met Nederlands sprekende mensen voorop staat, ontwikkelt haar gebruik van het Nederlands zich nauwelijks. Daardoor is het voor haar lastig ander werk te vinden dan schoonmaakwerk. Tegelijkertijd zegt ze het verwijt vanuit de samenleving te voelen dat 'buitenlanders niet willen werken'.

Soedanese vrouw A

Als je gewoon met mensen praat zeggen ze : "O, wat spreek je goed Nederlands." Maar als je gaat solliciteren zeggen de mensen: "Je taal is niet goed genoeg." En wat we dan krijgen is schoonmaakwerk.

Zoveel Nederlandse mensen denken dat de buitenlandse mensen niet willen werken. Dat is wat overal gezegd wordt. Maar als je erop uit gaat om werk te zoeken dan krijg je een probleem, want je spreekt de taal niet. En hoe moeten wij de taal leren als we alleen maar thuis zitten, waar we niemand hebben om de taal mee te oefenen? En met schoonmaken alleen ga je de taal ook niet leren, want dan werk je alleen en spreek je geen andere mensen. Je dweiltje zegt niets terug. Als de Nederlandse mensen goed willen samenleven met de buitenlanders, moeten ze de mensen ook een kans geven om iets te kunnen doen. Tussen de mensen werken om de taal te leren en een baan te hebben.

Dat vinden wij een heel grove vorm van discriminatie. Je kunt de taal niet overal horen, alleen hier. En zo komt het dat de mensen denken dat je niet wilt werken, maar je kunt gewoon geen werk vinden dat bij je past.

De geïnterviewde Marokkaanse vrouwen maken zich vooral zorgen om discriminatie van hun kinderen - met name hun zoons - en de manier waarop hun kinderen daarop reageren. Ze zijn zich bewust dat er, zoals een van de vrouwen het verwoordde, met 'grote ogen' naar hun kinderen wordt gekeken. De angst dat hun zoons zover gediscrimineerd en buitengesloten worden dat ze agressief gaan reageren, is volgens hen groot. Bovendien bestaat er onbegrip over de positie die Marokkaanse kinderen hebben gekregen in de maatschappij. Waar kinderen in het verleden samen naar school gingen, wordt plotseling onderscheid gemaakt en worden de Marokkaanse jongens in plaats van een klasgenoot of vriend 'een Marokkaan'.

De vrouwen maken zich minder zorgen over hun dochters. Deze worden meer geaccepteerd in de maatschappij, doen het beter op school en gaan niet uit, wat het risico op problemen beperkt.

De Marokkaanse vrouwen zelf hebben van tijd tot tijd te maken met discriminatie op grond van afkomst en/of geloof. Zij vinden dat minder ernstig dan de discriminatie die hun kinderen ondergaan. Ze kunnen voor zichzelf opkomen en een weerwoord geven. Voor kinderen en jongeren is dat lastiger. Waar de betreffende vrouwen veel moeite mee hebben, is de respectloze houding waarmee anderen hen soms benaderen. Dat geldt zeker voor de vrouwen die een hoofddoek dragen.

Marokkaanse vrouwen in gesprek

Discriminatie is altijd aanwezig, zo gauw je Marokkaan of iets anders bent behandelen ze je als shit.

Als ze twee kinderen oppakken, een Nederlander en een Marokkaan, dan laten ze de Nederlander vrij en de Marokkaan moet op het bureau blijven.

Als je met een hoofddoek loopt zeggen ze: "Stomme Turk." We zijn Marokkaans en dan zeggen ze : "Stomme Turk." Turk ligt lekker in de mond.

Toen wij hier kwamen was het: "De Surinamers hebben het gedaan." Toen waren het de Surinamers, niet wij. Nu zijn wij het. De Surinamers zijn nu vergeten. En wie worden het nu? De Polen!

Turkse vrouw B

Je wordt niet als vrouw gediscrimineerd, maar omdat je buitenlander bent. Dat je buitenlander bent, dat is het belangrijkste.

Het maakt niet uit of je gehandicapt bent of vrouw of oud, als ze merken dat je buitenlander bent dan gaan ze gewoon, dan gaan ze gewoon... ja ...

Turks meisje H

Zo is dat bij ons op school ook hoor, in de kantine zitten de Nederlanders aan die kant en de Turken en Marokkanen aan de andere kant. Daar zeggen ze ook niets over, maar de leraren hebben ook weleens gezegd, wij als Turken steunen elkaar niet goed, dat wel. En dat wordt ook duidelijk tegen ons gezegd. Bij een paar projecten bijvoorbeeld zeiden de leraren: "Jullie ondersteunen elkaar niet goed." En ze mochten bijvoorbeeld wel Nederlandse groepjes vormen en de Turken niet. Turken en Marokkanen kunnen niet zo goed opschieten met de Nederlandse jongeren, want ze hebben meestal zo van 'ga maar weg' of zo.

Ik kan zelf ook niet met Nederlandse jongeren omgaan. Dat ligt aan de cultuur. Zij denken heel anders. Als ik met een Turk ga praten hebben wij veel meer overeenkomsten dan dat ik met een Nederlander ga praten. Dan denken zij echt zo van: "Wow! wat hebben zij allemaal?"

Turks meisje G

En als we dan met ze een gesprek voeren dan zeggen ze: "We hebben weer wat geleerd van jullie", daar gaat het dan om. Altijd steeds alles uitleggen over jouw cultuur, daar heb ik ook geen zin in om dat steeds te doen. Het zijn steeds dezelfde dingen en wij weten heel veel over jullie cultuur en aan mij vragen ze steeds : "Ja, hoe zit het ook alweer?"

Marokkaanse vrouw A

Op school weet ik, in het kader van het trouwen en het huishouden.... Ik heb natuurlijk de ISK-klas gedaan en toen wilde ik naar de mavo. Havo, daarvan wist ik dat ik het niet aankon na een jaar in Nederland, dat was iets te hoog gegrepen. Dus toen dacht ik: "Nou ja, dan ga ik de mavo doen." Dat mocht niet van de toenmalige adjunct-directeur. Ze heeft letterlijk tegen mij gezegd: "Nou, ik zou het niet doen, want ik weet van jullie Marokkanen en Turken dat jullie toch vroeg trouwen en dan heb je meer aan een huishoudelijke opleiding. Doe gewoon een LBO-opleiding, daar heb je meer aan."

Ik heb echt zitten janken aan haar bureau. Ik dacht: "Waar heeft dat mens het over?" Ik wilde leren en studeren, nou goed, maar dat was: "Nou ja, dat zou ik niet doen." Gelukkig heb ik een vader die eh.... die stuiterde echt, die dacht: "Ik ga nu naar dat mens toe en ik doe haar wat."

Door een groot aantal van de vrouwen werd discriminatie op grond van afkomst als vanzelfsprekend ervaren. "Het hoort er nu eenmaal bij." De vrouwen zijn in sommige situaties al bij voorbaat op hun hoede.

Marokkaanse vrouw A

Je staat niet overal bij stil, je leeft gewoon door en je hoort dingen en je ziet dingen, maar dan denk je: "Dat hoort erbij." Het hoort er een beetje bij, maar dat is wel jammer. De kleine dingen dan hè, ik heb het niet over de extreme dingen, maar dat hoort een beetje bij het dagelijks leven. Je verwacht opmerkingen, je verwacht als de ramadan begint dat ze je weer gaan uithoren en dat soort dingen.

En over je eigen land en of het niet wat fijner zou zijn als je daar.....

"Marokko is een heel fijn land hoor....." Ja, dat weet ik, Marokko is een heel fijn land en Nederland ook.

Nou ja, dan leef je gewoon, het gaat langs je heen. Maar op den duur heeft het wel een bepaalde impact, als het te veel wordt, dat je zoiets hebt van: "Nu is het echt klaar." Maar ja, wat doe je eraan?

In sommige situaties zijn vrouwen uitgescholden of fysiek aangevallen:

Marokkaanse vrouw B

Mijn man en ik waren boodschappen aan het doen en ik wilde de boodschappen op de band bij de kassa leggen. Toen kwam die jongen, een Hollandse jongen, die wilde voor gaan. Hij zei: "Wat doe je, stomme Turk? Vieze Turk!" Iedereen ging met hem praten en de mensen zeiden: "Die mevrouw was eerst." En hij begon weer: "Stomme Turk, vieze Turk." Ik zei: "Ik ben geen Turk, je hebt het niet tegen mij."

Marokkaanse vrouw E

En toen kreeg ik die klap: BAM, dat deed pijn. Ik duwde terug en toen wilde ze proberen mijn hoofddoek af te trekken, maar dat lukte niet, gelukkig niet!

Niet alleen de grove vormen van discriminatie zijn volgens de respondenten moeilijk om mee om te gaan. Ook de subtiele signalen van als 'anders' gezien worden, er toch niet helemaal bijhoren, zijn kwetsend.

Echte vriendschappen tussen autochtone en de geïnterviewde allochtone vrouwen komen niet veel voor. Het merendeel van de laatste groep trekt het meest op met vrouwen van dezelfde achtergrond. Twee Turkse meisjes vertelden over een Hollandse vriendin, een Turkse vrouw had een goede vriendschap met een Italiaanse vrouw en een Soedaneese vrouw vertelde over haar vriendschap met een Surinaamse vrouw. Hechte vriendschappen met Hollandse vrouwen werden nauwelijks genoemd.

Turkse meisjes B en C

J., dat is onze echte goede Nederlandse vriendin. Ik ken haar ook van de basisschool en ze is heel lief, ze heeft niets tegen ons, ze kijkt niet zo raar naar ons. Ze begrijpt ons ook echt en ze zegt niet van: "O, jullie zijn Turk."

Surinaamse vrouw A

Ik heb gewoon een gemengde vriendenkring. Ik zeg niet dat ik de deur daar platloop, mijn beste vriendin zie ik heel vaak, die is Surinaams, maar telefonisch meer eigenlijk. We zien elkaar zo nu en dan, maar we lopen de deur niet plat bij elkaar. Maar mijn vriendenkring is wel gemengd, er zit van alles tussen, Marokkaans, Nederlands, van alles, ja. Dat is wel leuk, ja. Je woont in Nederland... Vanaf mijn tweede ben ik hier, dus ik ken het ook niet anders. Ik ben wel vaker naar Suriname geweest, maar ja, je kent het niet anders.

Een ander lastig punt is het 'moeten' voldoen aan stereotypen. Als een vrouw een hoofddoek draagt, wordt er gevraagd naar de reden daarvoor, wanneer ze ervoor kiest om geen hoofddoek te dragen, worden daar weer vragen over gesteld. Het beeld van de afhankelijke moslimvrouw met wijde jurk en hoofddoek blijkt hardnekkig te zijn.

Turkse vrouw H

Ze denken dat ik Portugees ben of Spaans of Italiaans, omdat ik geen wijde jurk of hoofddoek draag, dat ik niet Turks ben. Waarom ben ik dan geen Turkse vrouw, omdat ik geen hoofddoek draag of een wijde jurk? Hollanders denken dat iedere Turk met een hoofddoek loopt en donker haar heeft.

Er zijn ook heel moderne mensen die een opleiding hebben gevolgd, maar ze denken altijd dat Turkse mensen arbeiders zijn. Maar ze vergeten dat wij ook heel goed opgeleide jongeren hebben. Ze hebben gewoon een beeld van Turkse mensen: ze zijn niet opgeleid, doen laaggeschoold werk, ze zijn niet hoog opgeleid, ze zijn niet ontwikkeld. Dat heb je wel altijd in je hoofd natuurlijk.

Mensen vragen vaak waar je vandaan komt. "U bent niet echt Nederlands", weet je wel, en dan voel ik me niet lekker. Ik zeg toch ook niet tegen Nederlandse mensen: "Je ziet er niet uit als een Nederlander, je lijkt wel Engels of Duits?" Maar zij vragen dat wel aan ons, ik voel me daarover niet lekker.

Ja het is vooroordeel, hè, vooroordeel. Er worden dingen van je verwacht als Turk of Marokkaan die we wel of niet zouden doen, maar daardoor ga je bepaalde dingen juist ook niet doen. Je gaat je anders gedragen dan je bent.

Er wordt nogal eens van de vrouwen verwacht dat zij loyaal zijn aan Nederland, zich Nederlands voelen en volledig ingeburgerd zijn. Nu is het voor de meeste geïnterviewde vrouwen inderdaad zo dat zij Nederland ervaren als 'hun' land, maar dat betekent niet altijd automatisch dat zij ook als 'echte' Nederlanders gezien en behandeld worden.

Soedanese vrouw D

"Waar kom je vandaan, als ik vragen mag?" Je zegt: "Ik kom uit Nederland." "Nee! Ik bedoel waar...." Ja, en dat haalt je altijd terug vanwaar je komt.

Maar als je voelt dat je altijd wordt teruggevraagd: "Waar kom je vandaan?", dan ga je minder doen voor je land, want dan ga je zeggen: "Ja, waarom moet ik mijn best doen, ik hoor toch niet hier?" En dan heb je iedere dag het gevoel dat je hier niet hoort. En dat gevoel groeit na verloop van tijd. Dat is geen goed gevoel.

Turkse vrouw C

Mensen willen allemaal hetzelfde, het doel is hetzelfde, alleen de manier waarop is een beetje verschillend. Je probeert het allemaal goed te doen op je eigen manier en een beetje respect te krijgen van anderen, maar dat gaat soms niet helemaal goed.

Marokkaans meisje A

Ja, ik ben misschien wel Marokkaans, maar ik ben hier in Nederland geboren. Je bent geen Nederlander, maar als mij gevraagd wordt: "Waar kom je vandaan?", dan zeg ik : "Uit Zaandam."

Turkse vrouw A

Ook als ik bijvoorbeeld naar de dokter ga, ik heb een beetje een moeilijke achternaam en als ik dan bij de dokter zit dan zeggen ze: "Wie is degene met de moeilijk achternaam?" En dan zeg ik: "Ik." En dan maken ze wel grapjes en het is niet slecht bedoeld, maar toch... Sommige mensen doen het niet om te kwetsen, maar ze vinden het moeilijk, maar ze zouden kunnen proberen om het te zeggen. Soms doen ze dat wel. Dan kan ik wel denken dat ze moeten ophouden, maar ja. Dat voel je wel. Ik kan daar wel iets van zeggen, maar ik kan ze niet stoppen.

Marokkaanse vrouw C

Als ik op straat loop... Ik voel me geen buitenlander, ik voel dat niet, nee, ik ben echt Nederlander. Ik ga overal naartoe, ik kan autorijden, hier voel ik me vrij.

Een woord dat door alle gesprekken heen steeds terugkwam, was 'respectloos'. In elke groep waarmee is gesproken kwam deze kwalificatie meerdere keren naar voren. De betreffende vrouwen zeggen moeite te hebben met de manier waarop er met hen wordt omgegaan en de wijze waarop zij benaderd en soms ook betutteld worden. Het voorbeeld dat de Turkse vrouw P hiervan geeft, schetst een wel heel grof beeld. Andere vrouwen geven subtielere voorbeelden.

Turkse vrouw P

Weet je wat ik op mijn werk had? Ze zeggen dat wij stinken! Ze hebben gezegd dat Turkse vrouwen stinken. Ik werd met nog een vrouw bij de leidinggevende geroepen en die zei dat wij stinken. Ik was me toch iedere dag?!

Turkse vrouw G

Je gaat je dan afvragen, waarom word ik altijd als een klein kind behandeld? Ik wil ook weleens als volwassene behandeld worden. Dat merk je wel bij heel veel Nederlanders.

De echtgenoot van de Turkse vrouw R werd onterecht door politie meegenomen uit zijn huis. Hij werd aangezien voor iemand anders. In de chaos en paniek die ontstonden werd ook hun twaalfjarige zoon geboeid afgevoerd. Haar man en zichzelf kregen, hoe ze het ook probeerden, niet de gelegenheid om duidelijk te maken dat de arrestant niet de gezochte persoon was. Het feit dat de politie niet naar hun verhaal wilde luisteren heeft diepe indruk gemaakt op mevrouw R. Ze voelde zich aangetast in haar menselijke waardigheid. Ze zegt te begrijpen dat de politie soms fouten maakt of hard moet optreden, maar ze vindt het schandalig dat ze niet eens

de kans heeft gehad zich te verdedigen. Voor hun zoon was het een traumatische ervaring om geboeid meegenomen te worden door de politie.

Turkse vrouw R

De politie wil niet luisteren naar allochtonen, ze worden niet geloofd. Als allochtonen proberen hun verhaal te doen, wil de politie niet luisteren naar wat er echt gebeurd is. Ze willen je verhalen niet eens geloven. Ze gaan eerst handelen en daarna pas luisteren.

Ook op het werk en tijdens stages worden vrouwen naar eigen zeggen lang niet altijd serieus genomen of tegemoet getreden met de gebruikelijke omgangsvormen.

Turkse vrouw W

Ik voelde me ook gekleineerd door bepaalde uitspraken die zij deed, over mijn huwelijk, over mijn moederschap. Er was totaal geen dialoogsituatie daar, ik kwam daar voor taalstage, maar ik voelde me misbruikt door haar. De opdrachten die zij gaf waren ook kleinerend. Dat voelde ik aan, ik voelde me daar niet op mijn gemak.

Surinaamse vrouw W

Toen ik mijn vuilnis weg wilde gooien begon een buurvrouw zich ermee te bemoeien. Zij wilde dat ik het grof vuil belde voor hetgeen ik in de vuilcontainer wilde gooien. Ik probeerde beleefd te blijven, maar ze begon opeens een rare toon tegen me aan te slaan: "Ja, dat werkt zo niet. Jullie soort mensen gooien altijd alle troep op straat." Ik vroeg haar wat ze met 'jullie soort mensen' bedoelde. Ik betaal ook gewoon mijn belasting. Ik had geen zin om met haar in discussie te gaan, maar ze bleef maar doorgaan. Ik vond het heel vervelend. 's Avonds in bed zat het me nog niet lekker.

Tijdens een van de gesprekken vertelde een meisje in de Marokkaanse groep over de houding van haar docente. Volgens het meisje maakte de docente onderscheid tussen de autochtone en allochtone leerlingen door de allochtone leerlingen sneller en strenger te straffen. Toen het meisje daar op een gegeven moment iets van zei, werd de docente boos en zei ze dat het meisje duidelijk slecht opgevoed was.

Marokkaans meisje A

De vorige keer zei ze ook tegen mij dat ik een slechte opvoeding heb gehad.

Binnen de groep veroorzaakte deze opmerking enorme hilariteit. De moeder van het meisje moest ook wel lachen, maar werd toch boos en voelde zich gekwetst. Ze wilde direct naar de school gaan om de docente erop aan te spreken. Haar boosheid werkte op de lachspieren van de andere vrouwen, maar desondanks waren de aanwezigen erg verontwaardigd over deze denigrerende opmerking.

Ook in de directe leefomgeving van de vrouwen doen zich nogal eens problemen voor. Buren zouden de allochtone gezinnen niet accepteren. De genoemde problemen varieerden van niet groeten tot wegpesten. De Turkse mevrouw Z vertelde zes jaar gepest van haar buren te hebben doorstaan. Op een gegeven moment hadden zij en haar man er zo genoeg van dat ze verhuisden. Toen deze

vrouw met haar gezin en vrienden aan het barbecueën was, deed zich een incident voor. Haar burens belden de brandweer en een ambulance.

Turkse vrouw Z

Ik was achter in de tuin aan het barbecueën en voor het huis stonden opeens de ambulance en de brandweer. De brandweer gooide de tuindeuren open: "Waar is de brand?" Toen zei ik: "Nee, er is geen brand, maar een barbecue." "Ooo", zei de brandweer: "Lekker, lekker!!" Maar de hele straat kwam echt allemaal bij elkaar en ik schaamde me en ik werd heel boos.

Na afloop is de brandweer naar de burens gegaan en heeft er een gesprek van een half uur plaatsgevonden, omdat ze voor niets 112 hadden gebeld. De burens wisten dat de rook door de barbecue ontstaan was.

De vrouwen met een kind met een beperking ervoeren in het verleden het bezoek aan artsen en ziekenhuizen als een probleem. Artsen namen volgens hen klachten niet serieus, kwamen niet als ze voor iets ernstigs gebeld werden, gaven niet voldoende begrijpelijke informatie of gedroegen zich onvriendelijk of onbeleefd. Tegenwoordig zou het volgens de geïnterviewden veel beter gaan en wordt er goed naar hen geluisterd.

Turkse vrouw J

Vroeger hadden we veel problemen met artsen, maar nu niet meer. We hebben nu kinderartsen vanuit het ziekenhuis. De oudere artsen zijn met pensioen gegaan en daar zijn andere voor in de plaats gekomen.

Ook bij andere instanties wordt niet altijd fatsoenlijk met de vrouwen omgegaan, in sommige gevallen worden allochtonen heel anders behandeld dan autochtonen. De Soedanese vrouw N had een onprettige ervaring bij een bank.

Soedanese vrouw N

We komen uit een ander land, zien er anders uit, we spreken niet dezelfde taal. Dat heeft ermee te maken hoe iemand je gaat behandelen. Bijvoorbeeld een keer bij de bank, daar werkte een meneer. Hij was altijd in de bank en ik had altijd met hem te maken. Dit betreft privacy. Dat betekent dat als je bij de balie staat iemand op zachte toon met je gaat praten. Maar die meneer praatte heel hard, dan zei hij: "MEVROUW WAAR WOON JE??" Ik voelde me daardoor heel ongemakkelijk. Waarom schreeuw je? Hij hoort een beetje zachtjes te praten. En ik kon dan wel huilen, want iedereen keek. Ik ben niet doof, ik was dichtbij hem. Later zag ik hem met Nederlandse mensen, hij praatte heel netjes, heel goed. Waarom moet hij met mij zo praten. Ik kon wel huilen, waarom? Ik ben hier meneer! Ik zei tegen mijn man: "Waarom doet die meneer zo? Ik voel me echt gewoon... gewoon... I got hurt!" En als ik zag hoe hij met de Nederlandse mensen praatte, heel zacht, langzaam en heel duidelijk. Maar soms zie ik een Turkse of een Marokkaanse vrouw, die zijn dan heel snel klaar en je ziet dat ze niets hebben begrepen van wat net is gezegd.

De Surinaamse vrouwen uit het onderzoek vinden dat ze tegenwoordig weinig last hebben van discriminatie. In het verleden was het volgens hen erger. In de tijd dat zij in Nederland arriveerden (ze kwamen hier in de jaren '50 als verpleegster) ondervonden ze nauwelijks discriminatie. Hun Hollandse patiënten vonden het wel leuk om door een 'exotische' verpleegkundige verzorgd te worden. Pas in de jaren '70 begon men naar eigen zeggen te maken te krijgen met discriminatie. In de periode rond de onafhankelijkheid van Suriname kwamen er veel Surinamers naar Nederland en werd de Nederlandse samenleving minder tolerant.

Godsdienst

Discriminatie op grond van godsdienst is met name voor moslimvrouwen een probleem. Ongeveer vijftig vrouwen die aan het onderzoek meewerkten, dragen op religieuze gronden een hoofddoek. Zij zeggen regelmatig hinderlijk gedrag te ondervinden, bijvoorbeeld van mensen die zich bemoeien met het feit dat ze een hoofddoek dragen. Andere vrouwen ervaren juist weer hinder doordat mensen het vreemd vinden dat ze als moslima's geen hoofddoek dragen. Werkende vrouwen en vrouwen die een stage of vrijwilligerswerk deden, hebben daarbij ervaren dat zij met een hoofddoek minder serieus genomen worden dan vrouwen zonder hoofddoek, minder snel een stageplaats of werkplek vinden en anders behandeld worden. De geïnterviewde moslima's vinden dat de acceptatie die zij in het verleden ondervonden langzaam maar zeker afbrokkelt. Ze zeiden veel moeite te hebben met de huidige maatschappelijke tendens, die volgens hen een anti-moslimhouding in de hand werkt. Ze maken zich daardoor zorgen over de toekomst en verwachten grote problemen op het gebied van religieuze uitingen als het huidige politieke klimaat nog verder verhardt.

Een van de hoofddoek dragende Turkse vrouwen, Z, vertelde dat ze tijdens vrijwilligerswerk gediscrimineerd werd door een oudere inwoner van een verzorgingstehuis aan wie ze koffie wilde geven. Ze werkte in het tehuis met een eveneens Turkse vrouw, die echter geen hoofddoek droeg. De bewoner gaf te kennen dat ze geen koffie wilde aannemen van Z. De Turkse collega zonder hoofddoek zei dat ze ook Turkse was, maar dat maakte voor de bewoner niet uit. Op de vraag of Z dacht dat ze door deze persoon alleen op grond van haar hoofddoek of op grond van haar Turks-zijn geweigerd werd, kon ze niet goed antwoorden. Misschien kwam het door de hoofddoek, dacht ze, en misschien door het Turks-zijn. Misschien ook door beide. Ze had twee keer een dergelijk voorval meegemaakt.

Turkse vrouw F

Het ligt wel aan de hoofddoek. Dat is echt zo, hoor. In de tijd dat ik geen hoofddoek droeg werd ik veel minder vaak 'aangevallen' dan nu ik wel een hoofddoek draag. Als ik bijvoorbeeld naar de dokter ga in het ziekenhuis in de wachtkamer dan kijken mensen naar me en wordt me gevraagd waarom ik de informatieboekjes lees. Omdat ik een hoofddoek draag verwachten ze niet dat ik Nederlands kan spreken of begrijpen. Dat doen ze meestal. Daar heb ik wel veel problemen mee. En als ik ze dan antwoord geef, dan gaan ze zo zitten kijken van: "Hoe kan dat nou?" Dan merk je dat gelijk. Dan zitten ze eerst zo te kijken van: "Ze kan toch niet Nederlands spreken", en als ik dat dan wel blijf te kunnen, snappen ze er niets van. Dat merk je aan het gezicht van degene die tegen je spreekt.

Soedanese vrouw J

Sommige mensen vinden het raar dat je een hoofddoek draagt, maar er zijn ook moslima's die geen hoofddoek dragen en die worden weer gediscrimineerd door degenen die wel een hoofddoek dragen. Ik heb een vriendin die moslim is en zij draagt geen hoofddoek en altijd zeggen de anderen: "Ben je moslim? Heb je geen hoofddoek?" Terwijl ze het zelf misschien ook niet willen en het doen voor andere mensen. En als ze dan iemand zien zonder hoofddoek gaan ze vragen: "Waarom heeft zij geen hoofddoek?" Want ze willen dat andere mensen net zo doen als zij.

Marokkaanse vrouw A

Het is altijd je oren en ogen open houden voor opmerkingen die zullen komen. En je verwacht ze ook al. Dat is heel raar, dat gaat vanzelf, dat kun je niet afsluiten. En het hoeven niet eens rare dingen te zijn voor jouw gevoel, maar dat er iets gezegd wordt, dat verwacht je bij voorbaat al.

Bijvoorbeeld dat ik elk jaar weer moet gaan uitleggen wat de ramadan inhoudt, tegen collega's waarmee ik al tien jaar samenwerk. Dan denk ik: "Joh, lees eens een boek, verdiep je erin, ga lekker op internet surfen. Ik hoef het niet elk jaar uit te leggen."

Turks meisje I

Ik heb een vriendin met een hoofddoek en we zaten in de les en ze had iets niet begrepen. Toen zei hij: "Ja, doe je hoofddoek af, dan hoor je het beter dan met die doek om je hoofd." We zaten echt zo van: ???... oké... dan gaan we.

Turks meisje C

Tegen mijn vriendin zeiden ze op een gegeven moment: "Roodkapje, roodkapje." Een leraar!

Turks meisje D

Wij hadden een lerares met een hoofddoek en sommige leerlingen ergerden zich daaraan. Ze zijn naar de directeur gegaan en hebben gezegd: "Ja, ik wil geen les van haar, ik erger me aan haar uiterlijk", en toen moest ze het afdoen.

Turks meisje C

Ja, en ze zag er met hoofddoek veel mooier uit. Ik had les van haar in de eerste en toen droeg ze nog een hoofddoek en toen had ik les van haar in de tweede en toen had ze hem niet meer.

Turks meisje E

Aan de andere kant worden wij echt gediscrimineerd. Dat een docent haar hoofddoek moet afdoen voor haar leerlingen is echt volgens mij een groot probleem. Ze kan gewoon Nederlands spreken, ze is gewoon docent, ze heeft een opleiding gevolgd, maar ze moet haar hoofddoek afdoen voor haar leerlingen. Kom op, wie discrimineert hier nu?

Natuurlijk zijn er mensen die zich moeten aanpassen, maar er zijn ook mensen die zich gewoon aanpassen, maar het komt gewoon niet overeen, 'het ligt gewoon aan de allochtoon'.

Een van de benaderde Soedanese vrouwen is christen. Toen ze net in Nederland was, verbleef ze met een groep andere Soedanese christenen in een asielzoekerscentrum in een klein Brabants dorp. Een echtpaar binnen de groep wilde hun kind laten dopen. In de plaatselijke kerk werd het kind op verzoek gedoopt. De Soedanese groep verzocht vervolgens om op zondagen de kerkdiensten bij te mogen wonen. De pastoor wilde eerst de andere kerkgangers om goedkeuring vragen. De kerkgangers weigerden; ze wilden op zondag geen asielzoekers in hun kerk hebben. Dat was een grote teleurstelling voor de Soedanese gelovigen. Niet alleen doordat ze nu geen mogelijkheid hadden om een kerkdienst bij te wonen, maar vooral omdat het voor hen voelde als een afwijzing.

Sekse

Sekse werd door de meeste geïnterviewde vrouwen niet genoemd als de belangrijkste discriminatiegrond waarmee zij te maken hebben. Het merendeel van de vrouwen ondervindt meer hinder van discriminatie op grond van afkomst en huidskleur en in zekere mate ook op grond van religie. Het merendeel van de ondervraagde jonge vrouwen ervaart het onderscheid dat gemaakt wordt tussen jongens en meisjes, mannen en vrouwen als hinderlijk. De meeste oudere vrouwen staan daar neutraler tegenover en accepteren het eerder als 'normaal'.

Meerdere vrouwen, en met name de meisjes (in totaal circa 35), vertelden dat zij niet dezelfde activiteiten kunnen ondernemen als hun mannelijke leeftijdgenoten. Een enkeling (circa 5-10) vond dat een slechte zaak. Het merendeel vond het echter normaal dat voor vrouwen andere regels en normen gelden dan voor mannen. Ze zagen dat niet als discriminatie. Achterstelling op grond van afkomst werd door het merendeel als ingrijpender beschouwd. Voor slechts drie van de geïnterviewde vrouwen woog discriminatie op grond van sekse zwaarder.

Turkse vrouw L

Als ik naar mezelf kijk, als meisje op het moment dat... discriminatie begint op het moment dat een jongen/meisje aan het puberen is. Ik denk dat je het dan met name merkt in een gezin dat niet westers is in een westerse maatschappij. Waarin onderscheid wordt gemaakt tussen een jongen en een meisje en dat wordt heel direct gedaan, soms ook heel indirect gedaan. Het begint al met: "Ja, maar jij bent een meisje, dus jij kunt beter niet naar een schoolfeestje gaan of naar een schoolreisje, misschien word je lastig gevallen door mannen." Een jongen kan dat wel. Hij mag ook later thuiskomen, er kan hem niets overkomen zoals een meisje, want het is een jongen. En ik denk dat het vooral voor meiden in die culturen al vanaf dat moment opboksen is tegen wat er gebeurt, tegen hun ouders van: "Er wordt hier ondergedaan, ik word niet gelijk behandeld", en sommige meiden leggen zich erbij neer.

Er werd verschil gemaakt tussen thuis en op school. Tussen acht en vier ben je op school, daarna is er niets meer, daarna ben je thuis. Dat was wel heel duidelijk en ik vond het niet eerlijk. Ik vond het heel erg, omdat ik zag dat mannen dat wel konden, dat jongens dat wel mochten. Niet in mijn familie, want ik had toen nog geen broer, maar in mijn omgeving zag je dat wel. Het was heel frustrerend om dat te zien. Waarom zij wel en waarom ik niet? Mij kun je ook vertrouwen, ik ga niets verkeerd doen!

Als ik kijk naar mijn zussen, heb ik een aantal zussen die zich erbij neerlegden: "Ik vind het niet leuk, maar ik kan er niets aan doen." Ik daarentegen ging die strijd wel aan en dat was niet makkelijk. En zo ken ik veel meer meiden die dat hebben. En als je dat hebt overwonnen of lijkt te hebben overwonnen, krijg je te maken met discriminatie op de arbeidsmarkt, discriminatie op dingen waarop je je aangesproken voelt, als dingen door politieke partijen gezegd worden of door mensen tegen je gezegd worden, of het nou op school is of op je werk bepaalde vooroordelen, ben je je constant aan het verdedigen.

Turks meisje D

In onze cultuur wordt heel erg onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes. Jongens mogen veel meer dan meisjes. Als je 's avonds als het donker is buiten loopt, dan worden ze heel anders behandeld. Als het een jongen is, dan is het geen probleem, want het is een jongen. Wij moeten meestal ook huishoudelijke dingen doen, zoals schoonmaken of helpen met koken en tafel dekken. Mannen hoeven eigenlijk gewoon niks, tv kijken, luieren.

Turks meisje A

Aan de ene kant is het wel begrijpelijk dat er zo naar wordt gekeken, want ik vind dat een jongen zichzelf meer kan verdedigen dan een meisje. Een meisje heeft wel echt iets te verliezen en een jongen niet. Dus aan de ene kant vind ik het wel begrijpelijk dat ze dat denken, maar aan de andere kant denk je wel: "Waarom mogen zij dan wel naar buiten en wij niet?"

Turks meisje H

Als we volwassen zijn, gaan we dat niet op dezelfde manier doen. Nee hoor.

Turkse vrouw L

Er zijn zoveel vrouwen die zich erbij neerleggen. "Het mag niet van mijn man, dan krijg ik ruzie met mijn man, daar heb ik geen zin in." En misschien spelen er andere dingen mee, misschien fysiek geweld, die vrouwen angstig maken om het emancipatieproces door te maken.

Turkse vrouw H

Nu hebben de Turkse vrouwen ook geleerd wat vrijwilligerswerk is en wat ze moeten doen. En sommige vrouwen zijn daar heel actief in. Sommige vrouwen doen al veel en die willen het vrijwilligerswerk niet doen en dan is het makkelijk om te zeggen: "Het mag niet van mijn man, ik mag niet naar het buurthuis." Maar dat is gewoon omdat ze er geen zin in hebben en andere dingen willen doen. Misschien is het zo bij een heel klein deel van de mannen, een heel klein deel, maar nu is het anders, we kunnen alles. Ik gebruik het zelf ook wel eens als ik ergens geen zin in heb, dan zeg ik ook: "Nee, mijn man wil dat ik thuis blijf". Dan heb ik geen zin en dan gebruik ik het als smoes.

Een van de Turkse vrouwen vertelde dat ze er genoeg van heeft altijd te moeten doen wat haar man en schoonouders van haar verwachten. Ze probeert daar verandering in aan te brengen. In plaats van er hard tegenin te gaan, verovert ze langzaam maar zeker terrein. Ze heeft een strategie bedacht waarbij ze eerst haar man aan het idee laat wennen, daarna haar plan uitvoert en het na afloop pas aan haar schoonouders vertelt. Op deze manier vergroot ze haar vrijheid als vrouw, zonder haar dierbaren te kwetsen.

De vrouwen van Soedanese afkomst vonden het opmerkelijk dat zij in Soedan meer last hadden van onderscheid op grond van sekse dan in Nederland. Het verschil tussen mannen en vrouwen wordt kleiner of valt weg. In de Soedanese samenleving wordt het tegenwoordig ook gebruikelijker dat vrouwen en meisjes studeren en werken. Het is zelfs zo dat een meisje in Soedan meer gewild is als huwelijkspartner wanneer ze gestudeerd heeft dan wanneer zij ongeletterd is.

De Soedanese vrouwen moesten toen ze pas in Nederland waren erg wennen aan de mannelijke rol zoals die in Nederland gebruikelijk is. Nu vinden ze het een goede zaak. De gelijkheid tussen man en vrouw en de verdeling van de taken vinden ze in Nederland prettiger dan in Soedan.

Soedanese vrouw A

Bij ons in Soedan eten eerst de mannen, dan de kinderen en dan de vrouwen. Dat heeft ook te maken met cultuur. Bijvoorbeeld als je twee kinderen hebt en de ene is een jongen en de andere een meisje, is het de gewoonte om tegen het meisje te zeggen: "Geef je broer water, geef je broer dat...." Dat wordt in Soedan nog steeds gedaan. Sommige mensen blijven het hier ook nog eventjes doen, maar dat is minder geworden.

Soedanese vrouw B

Bij ons moet de man altijd voorop lopen en de vrouw erachter. Maar de vorige keer waren we hier op de fiets in Zaandam, maar ik fietste voor en mijn man achter. Toen ik mijn kinderen naar school ging brengen, was er een man uit Afrika, waar vandaan weet ik niet precies. Hij had mij gezien en zei: "Ik wil iets vragen, wie was dat gisteren met jou, was dat je broer?" Ik zeg, "Nee, het is mijn man." "O, want ik heb gezien dat jij voor was en je man achter." Als we naar de winkel gaan of naar de supermarkt, hij loopt altijd achter.

Soedanese vrouw A

Maar bij ons in Soedan is het niet zo dat de vrouw gaat werken en de man blijft thuis, dat komt nooit voor. Maar hier in Nederland heb ik het heel vaak gezien. De man gaat met twee, drie kinderen in zo'n klein karretje en de vrouw gaat werken. Hier in Nederland gaan vrouwen werken en blijven de mannen thuis. [alle vrouwen moeten lachen, MB] Ik heb het aan een Nederlandse vriendin gevraagd en zij vertelde me dat de vrouw dan 's middags naar huis gaat en dat de man dan gaat werken en toen dacht ik: "Ooooooh, zo zit het!" Maar bij ons gebeurt dat niet.

Bij de Surinaamse vrouwen was geen sprake van discriminatie-ervaringen op grond van hun sekse. Deze vrouwen zeggen er trots op te zijn stevig in hun schoenen te staan en niet met zich te laten sollen Wel was een van hen van mening dat op het werk meer van vrouwen verwacht wordt, met name op het gebied van flexibiliteit, en dat mannen vaak een hoger salaris ontvangen dan vrouwen.

Surinaamse vrouwen

We worden niet gediscrimineerd op grond van ons vrouw-zijn. Wij staan bijvoorbeeld in relaties veel steviger in onze schoenen dan Hollandse vrouwen. Die laten zich alles aanleunen door hun man, terwijl Surinaamse vrouwen veel eerder de relatie verbreken en zelfstandig verder leven.

Hollandse vrouwen willen graag het mooie plaatje naar buiten laten zien van een getrouwde vrouw met een echtgenoot aan haar zij. Hollandse vrouwen laten zich vernederen of mishandelen als ze thuis zijn en buiten doen ze weer alsof het hele huwelijk fantastisch is. Dat doen Surinaamse vrouwen niet, die nemen veel eerder de beslissing om een relatie te verbreken als die niet goed is.

Een jonge Surinaamse vrouw zegt zich niet gediscrimineerd te voelen op grond van haar vrouw-zijn, maar ze vindt wel dat de gemiddelde Surinaamse man zich thuis gedraagt als degene 'die de broek aan heeft'. Toch heeft ze bewust gekozen voor een Surinaamse man, omdat het voor haar makkelijker is om met iemand van dezelfde cultuur samen te leven.

Surinaamse vrouw W

Ik heb er bewust voor gekozen, omdat ik zelf niet op Nederlands val en je eigen cultuur is toch makkelijker qua omgang en communicatie. Het is ieder voor zich natuurlijk; mijn zus valt wel weer op Nederlanders. Je weet het toch niet, net wat je leuk vindt.

Sowieso staat het altijd al vast dat mannen beter zijn dan vrouwen. Kijk maar naar het autorijden. Als je het met een man over autorijden hebt, dan krijg je die discussie al. Maar ik denk dat het overal wel zo is. De Surinaamse mannen.... Mijn ex-man had ook altijd al een.... Ja, ik wil niet zeggen arrogant, maar hij heeft wel altijd het gevoel van: "Ik ben de man, ik draag de broek in huis, je hoort te luisteren." Ik ben wel weer zo bijdehand, ik luister natuurlijk niet naar alles wat iedereen loopt te zeggen, wat je wel en niet moet doen.

Seksuele gerichtheid

Een gesprek met een groep jonge Turkse meisjes over homoseksualiteit, en hun mening daarover, maakte veel los. Ondanks het feit dat ze zelf seksuele gerichtheid niet aangeven als discriminatiegrond waarmee ze mee te maken hebben, zijn hun meningen hierover interessant. Als een meisje binnen deze groep al gevoelens in die richting zou hebben, zal ze daar niet makkelijk mee naar buiten kunnen komen. Tijdens het gesprek ontstond de nodige hilariteit. De meisjes moesten voortdurend giechelen. Er werd vrijuit gesproken, soms met enige gêne. Desondanks gaven ze onomwonden hun mening.

De vraag was: hoe staan jullie tegenover homoseksualiteit?

Meiden door elkaar

O, daar zijn wij tegen hoor! Verliefd worden op een andere vrouw, dat kan niet!

Meisje D

Ik zou bijvoorbeeld nooit zomaar verliefd op haar worden!

Meisje B

Dat mag niet van het geloof.

Meisje A

In de koran staat dat als je naar bed gaat met iemand van hetzelfde geslacht, dat gelijk staat aan naar bed gaan met een dier. Zo staat het er. Het kan niet, haram! Ik denk dat het ook met hormonen te maken heeft. Je kunt er toch niets aan doen als je verliefd wordt op een meisje? Dat komt gewoon door je hormonen.

Meisje D

Soms wordt er gezegd dat het een ziekte is.

Meisje B

We staan onszelf niet toe om verliefd te worden op een meisje, dat kan bij ons echt niet. We zeggen weleens over een meisje dat ze mooi is, maar dat heeft niets met verliefdheid te maken. Als je aan een jongen vraagt: "Vind je dat meisje mooi?", dan zegt hij wel 'ja' of 'nee'. Maar als je hem vraagt: "Vind je die jongen mooi?", dan zegt hij wel: "Hey, ik ben niet gay ofzo!" Volgens mij denken jongens als ze zeggen: "Ja, ik vind die jongen mooi", dat wij dan denken dat hij gay is of zo.

Je hoort niet op straat van: "Wauw, wat is hij mooi!" Maar je hoort wel van: "Moiboi", en dat komt bij ons dan weer sarcastisch over, niet zo letterlijk bedoeld, maar als je dan vraagt van: "Vind je die jongen mooi?", dan reageren ze heftig.

Meisje D

Ik heb wel in mijn biologieboek gelezen dat Turkse homo's gediscrimineerd worden daar en vermoord worden en dat ze hierheen komen en games hebben georganiseerd en dat ze een gebed hebben gedaan voor de homo's die dood zijn. Maar als je in ons land een homo ziet, dat zie je dan ook aan diegene, hoe die zich gedraagt, die wordt dan ook gelijk uitgescholden.

Meisje E

Ik heb een homovriend, maar hij zegt het helemaal niet tegen ons en zijn ouders weten er waarschijnlijk ook helemaal niets van. Hij is Turks, maar de ene keer denk je dat hij homo is en de andere keer denk je dat hij hetero is.

Die mensen durven niet uit de kast te komen. Die zijn bang dat ze dan inderdaad gediscrimineerd worden. Dat wij ze dan, grof gezegd, uit gaan schelden voor homo.

Meisje H

Dat ga je toch ook niet zeggen van: "Aye, ik ben homo." Dan denk je van: "Wat gaan zij zeggen?"

Meiden door elkaar

Ik heb dan geen respect hoor! Ik heb geen respect! Ik heb geen respect als je homo bent of lesbi, dat kan ook.

Meisje L

Je hebt ook mensen die bij hun geboorte bijvoorbeeld een niet goed ontwikkelde baarmoeder hebben en kenmerken van een man en van een vrouw, maar die kan nog geholpen worden, die kan nog gewoon hetero worden. Dat begrijp ik nog wel, maar dat je een man bent en gewoon op een man gaat vallen omdat je zo denkt, daar heb ik geen respect voor.

Meisje C

Het is zo, je hebt mannen en vrouwen en dan breng je dat samen en dan heb je weer een kind, maar als iedereen homo of lesbo zou zijn dan zouden er geen kinderen meer geboren worden.

Meisje H

Wat denk je nou, je gaat toch niet zeggen, "Hey, ik ben lesbo." Ik vind het vies om het te zien. Als ik dat op straat zie dan denk ik: "Wojoo!!"

Meisje E

Die vriend van mij zou ik echt niet met een jongen willen zien. Zo hand in hand lopen, dat gaat me te ver. Maar het is een heel goede vriend van me, dus wat moet ik nu gaan doen. Moet ik hem gaan discrimineren omdat hij homo is? Nou... waarom zou ik dat doen als hij mij geen kwaad heeft gedaan?

Leeftijd

Geen van de geïnterviewde vrouwen noemde leeftijd als discriminatiegrond. Onder de betreffende vrouwen bestaat veel respect voor de oudere generaties. Ze praatten op een liefdevolle manier over hun ouders en schoonouders en zeiden te proberen problemen en moeilijkheden bij hen weg te houden.

Handicap/chronische ziekte

Door verschillende vrouwen werd handicap/chronische ziekte genoemd als discriminatiegrond. Dat betrof echter niet de vrouwen zelf, maar hun echtgenoten en kinderen. Twee van de ondervraagde vrouwen hebben ervaren dat hun echtgenoot tijdens de behandeling van een chronische ziekte te maken kreeg met discriminatie. Het Bureau Discriminatiezaken sprak ook met een groep van ongeveer vijftien Turkse vrouwen met één of meer kinderen met een geestelijke en/of lichamelijke beperking. Deze vrouwen vertelden over de moeilijkheden die zij ondervonden bij de behandeling van en het omgaan met hun kind(eren). Een van de vrouwen vertelde dat zij met name in Turkije, bij haar familie, te maken krijgt met discriminatie van haar gehandicapte dochter. Het meisje wordt gepest en de moeder wordt regelmatig geconfronteerd met nare opmerkingen en vragen over haar kind. De geïnterviewde vrouwen vonden het moeilijk om de juiste voorzieningen te bereiken waar zij ondersteuning kunnen vinden voor (de omgang met) hun kind.

Turkse vrouw F

Hier gaat het nog wel, maar bij ons [bij de familie in Turkije, MB] vragen ze het gelijk. Dan vragen ze: "Waarom is zij zo? Waarom doet zij zo?" Maar dat kun je niet beantwoorden. Dan vind ik het zo moeilijk hoe ik dat moet zeggen, heel moeilijk. En dan gaan ze als een normaal kind met haar om, maar dat kan zij niet en dat vindt zij heel erg. Het is wel duidelijk dat zij haar niet kunnen begrijpen. En dan gaan zij haar pesten en mag ze niet meedoen met de kinderen, omdat ze niet alles begrijpt. En dan vraagt ze me: "Waarom ben ik zo, wat heb ik dan? Waarom is dat dan zo bij mij en bij anderen niet?" Dat vind ik zo erg en dan maak ik me daar ook ongerust over natuurlijk, hè. Dan vraag ik me af: "Hoe kan dat dan dat zij een lichte verstandelijke handicap heeft?" Ze reageert gewoon niet goed daarop, omdat anderen tegen haar zeggen: "Ja, je kan niks en daarom gaan we ook niet met je spelen." Daarom zeg ik tegen haar: "Trek je er gewoon niks van aan. Dan zeg je gewoon: 'Ja, dat kan ik nu eenmaal niet'."

Gelukkig gaat mijn man goed met haar om. Als hij uit zijn werk komt, gaat hij zich meteen met haar bezighouden, dat geeft mij dan een beetje rust. Als mijn man er niet zo zou zijn, zou ik het niet aankunnen. Je kunt er niets aan doen, hè, je kunt er niets aan doen.

De benaderde Soedanese vrouwen hebben naar eigen zeggen minder prettige ervaringen in het medisch circuit. Zij hebben het gevoel dat ze niet serieus genomen worden en met een kluitje in het riet worden gestuurd in plaats van adequate informatie te krijgen.

Soedanese vrouw B

Mijn man heeft een probleem met zijn ogen. In het ziekenhuis bezochten we een arts. Deze vrouw legde ons niet duidelijk uit wat er aan de hand was en wat er moest gebeuren. Wij vroegen haar het nog een keer uit te leggen. Ze draaide met haar ogen en zuchtte: "Oefffff." Ik keek naar haar ogen en ik dacht: "Ik weet wie je bent en wat je wilt zeggen: 'Jullie komen uit Afrika en jullie zijn donker, gaan jullie weg!'" Toen wij haar vroegen naar informatie over het laseren van de ogen gaf ze ons geen informatie, zelfs geen folder. Ze zei alleen maar dat we naar de internist moesten gaan.

Tijdens het gesprek kwam een collega van de vrouw binnen met de vraag of de arts ergens naar wilde kijken. Ze liep zo weg, zonder iets tegen ons te zeggen. Toen ze terugkwam, verontschuldigde zij zich niet. Mijn man wil niet meer naar haar toe.

Door de gebrekkige communicatie en informatie wist het echtpaar niet wat hen te wachten stond. Toen op een gegeven moment bij de man bloed werd afgenomen en tegelijkertijd zijn bloeddruk werd gemeten, begon de man over te geven, hetgeen niet ongebruikelijk schijnt te zijn. De vrouw was hier niet op voorbereid en schrok zo dat ze flauwviel.

Soedanese vrouw B

Toen ik mijn man zo zag, met het bloed afnemen, de bloeddruk opnemen en het overgeven, ben ik flauwgevalen, we wisten niet wat er ging gebeuren. De dokter vroeg meteen: "Wat gebeurt er in die kamer?" Maar wij schrokken, omdat we niet wisten wat er ging gebeuren.

De echtgenoot van een andere Soedanese vrouw heeft hoge bloeddruk, oogproblemen en een ernstige nieraandoening, waardoor hij drie keer per week gedialyseerd moet worden. Bovendien zou er op enig moment een fout zijn gemaakt waardoor het dialyseapparaat te snel werkte en de man een hartstilstand kreeg. Zijn broer is bereid een nier aan hem af te staan, maar volgens de vrouw weigert het ziekenhuis de transplantatie uit te voeren, omdat de patiënt geen Nederlands spreekt. De andere vrouwen van de Soedanese groep dachten dat ze iets verkeerd begrepen moest hebben, maar volgens de vrouwen heeft de arts letterlijk tegen de man gezegd dat hij eerst Nederlands moest leren spreken voor er tot transplantatie overgegaan kon worden. Omdat de man gezondheidsproblemen heeft, is een cursus Nederlands volgen voor hem onmogelijk. De vrouw maakt zich ernstig zorgen over haar man.

Soedanese vrouw C

Mijn man is erg ziek. Hij moet drie keer per week naar dialyse, maar zijn broer wil een nier aan hem afstaan. Ze zijn naar het ziekenhuis gegaan om mijn man daarvoor in te schrijven en kregen te horen dat mijn man op een wachtlijst kwam, maar nooit, na bijna drie jaar, vier jaar, is hij nog steeds niet op de wachtlijst gezet. De dokter zegt dat mijn man Nederlands moet leren. Wij weten niet wat de taal met de ziekte te maken heeft.

Soedanese vrouw A

Maar kijk, in dit geval gaat het om het leven van iemand. De eerste keer dat ze mij vertelde over de taal zeiden wij: "Nee, misschien heb je het niet goed gehoord. Of je hebt het niet goed begrepen." Maar het is wel gezegd dat hij de taal móet leren.

De kinderen

Een belangrijk onderwerp waarmee de geïnterviewde vrouwen te maken hebben is discriminatie van hun kinderen. Over zichzelf en hun echtgenoten maken zij zich minder zorgen. Volwassenen zijn over het algemeen zelfredzaam, maar de kinderen zijn kwetsbaar. De vrouwen met kinderen maakten zich zonder uitzondering zorgen over de toekomst en het leven van hun kinderen. Vooral op school krijgen sommige van deze kinderen te maken met onderscheid en discriminatie op grond van hun afkomst en/of huidskleur. Discriminatie van de kinderen wordt door de vrouwen als ingrijpender ervaren dan discriminatie van henzelf. Om die reden is de informatie over dit onderwerp in een apart hoofdstuk weergegeven.

Turkse vrouw E vertaalt wat de andere vrouwen zeggen:

De vrouwen zeggen dat er overal gediscrimineerd wordt, er is geen plaats waar het niet gebeurt, op school en overal.

En ze vertelt wat haar zoon is overkomen.

Ook bij het uitgaan, mijn zoon heeft het meegemaakt dat hij niet naar binnen mocht bij een uitgaansgelegenheid en iemand die na hem kwam wel.

Opvallend was dat discriminatie van hun kinderen zeker voor de Marokkaanse vrouwen als een groot probleem gold. Zij maken zich ernstig zorgen over hun zoons: de manier waarop zij behandeld worden, de vooroordelen en beeldvorming die er over hen bestaan en de manier waarop de jongens daarop zouden kunnen reageren. De angst dat jongens op enig moment hun zelfbeheersing verliezen en daardoor met de politie in aanraking komen of anderszins in de problemen komen, is volgens hen groot. De ouders zeggen te proberen hun zoons daarvoor te waarschuwen en raden hen aan toch vooral kalm te blijven. Wat hun dochters betreft, is volgens de moeders het probleem minder groot. De meisjes gaan wel naar school, maar over het algemeen gaan zij in het weekend niet uit. In ieder geval niet in dezelfde mate als de jongens. De kans dat zij om die reden in de problemen komen is daardoor klein.

Marokkaanse vrouw C

Ik heb echt goede kinderen, netjes, maar door hun Marokkaanse uiterlijk worden ze buitengesloten. Als je die kinderen niet voldoende steunt, dan worden ze van binnen agressief. Dan gaan ze op een gegeven moment vechten met die portier als de Nederlandse jongens wel naar binnen mogen. Dan proberen wij ze op andere gedachten te brengen en zeggen dat andere jongens hetzelfde meemaken, maar toch proberen de discotheek binnen te komen. "En als jullie wel geweigerd worden ga dan klagen, doe iets, maar word niet agressief." Maar ik kan het me voorstellen. Als je de hele avond staat te wachten, zoals met Oud en Nieuw, de hele avond krijgen ze te horen dat ze moeten wachten, tot de ochtend. We hebben geprobeerd ze te kalmeren toen ze thuiskwamen, maar het is hopeloos. Je doet je best als moeder en als Marokkaans mens, nu hebben we die naam: Marokkaan!

De zorgen die de Soedanese vrouwen zeiden te hebben over hun kinderen, hebben vooral te maken met de schoolopleiding en de toekomstperspectieven. Ook over het zelfvertrouwen van de kinderen waren ze ongerust. Door voortdurende achterstelling en afwijzing, met name door subtiele signalen vanuit de samenleving, krijgen de kinderen volgens hen last van een laag zelfbeeld.

Soedanese vrouw A

Heel veel kinderen van buitenlandse afkomst hebben daardoor heel weinig zelfvertrouwen. Heel veel van onze kinderen lopen met hun hoofd naar beneden. Je bent helemaal niet trots op jezelf, want je merkt dat mensen je altijd als minder zien. Dat is heel gevaarlijk voor de kinderen. Ik zeg altijd tegen mijn twee dochters: "Loop met je hoofd omhoog! Nooit naar beneden kijken!" Die kinderen krijgen altijd het signaal: "Jij bent minder, jij bent minder waard, jij bent laag."

De Soedanese vrouwen maakten zich ook zorgen over de stages die hun kinderen tijdens hun opleiding moeten vervullen. De ervaring leerde dat er vaak onderscheid gemaakt wordt tussen Nederlandse en niet-Nederlandse leerlingen. Voor leerlingen met een niet-Nederlandse achtergrond is het moeilijker om een stageplaats te vinden, zo blijkt uit onderzoek. Als ze dan uiteindelijk een plaats gevonden hebben waar ze terecht kunnen voor hun stage, worden ze soms minder goed behandeld dan hun Hollandse medeleerlingen. De verschillen zijn volgens de moeders groot.

Soedanese vrouw A

Mijn dochter liep stage bij een modebedrijf, samen met een Hollandse jongen die dezelfde opleiding deed. Zij vertelde: "De jongen doet bijna niets, hij heeft lichter werk, hij zit lekker. Als die man komt is het: 'Schat, wil je koffie? Wil je thee?'" Hij behandelde de jongen met heel veel respect, met heel veel aandacht. En dan moest mijn dochter al het werk doen. En hij gaf haar zoveel werk! Zij doet modeontwerpen en hij vroeg altijd: "Het werk moet af! Moet!" Mijn dochter moest soms blijven tot zeven uur, soms tot acht uur, dat is een langere tijd dan de stagetijd. En zij mag niet zeggen: "Nee dat is te lang", want dan krijgt ze problemen. De jongen doet bijna niets. Mijn dochter zegt: "De jongen doet bijna niets, hij heeft lichter werk, hij zit lekker."

Mijn dochter heeft gedurende de zes maanden van de stage voortdurend verdriet gehad. Iedere dag verdriet. En soms moest zij van Zaandam naar Amsterdam komen en dan kwam ze bij de deur en de man was er niet. Als ze de jongen dan sms'te of belde, dan zei de jongen: "O, weet je niet dat we vandaag niet hoeven te werken?" De man heeft dat wel tegen de jongen gezegd, maar niet tegen mijn dochter. En de jongen woont in Amsterdam, dus voor hem maakt het niet zoveel uit of hij wel of niet komt, maar mijn dochter moet helemaal uit Zaandam komen. Toen ze klaar waren met de stage kreeg mijn dochter een t-shirt en de jongen een tas met heel veel dingen. En toen heb ik dat ook ervaren met mijn dochter en gezegd: "Ja, dat is discriminatie. Want de man is Hollander, de jongen is Hollander, jij bent donker, jij bent zwart. Jij bent buitenlands, dat heeft er alles mee te maken." Ik heb het aan een Surinaamse vriendin van me verteld en zij heeft gezegd: "A., we moeten nu nu nu een klacht in gaan dienen." Ik zei: "Nee, laat maar."

Bij de geïnterviewde Turkse vrouwen speelt dit probleem veel minder. Zij hadden de ervaring dat hun kinderen op de basis- en middelbare school tegen verschillende uitingen van discriminatie en ongelijke behandeling aanlopen, maar dat het op het vervolgonderwijs veel beter gaat. Naarmate de kinderen groter worden, kunnen ze zich beter handhaven op school en krijgen ze ook minder te maken met discriminatie. Vooral ook omdat de kinderen net zo goed Nederlands spreken als kinderen van Nederlandse afkomst.

Van alle geïnterviewde vrouwen lijken de Surinaamse vrouwen het minst last te hebben van discriminatie. De vrouwen ervaren zichzelf als zelfredzaam en hebben hun woordje klaar. Zij zijn van mening dat de situatie voor hun (klein-)kinderen moeilijker is; zij komen volgens de ondervraagde vrouwen vaker met discriminatie in aanraking. Een van de vrouwen vertelde dat haar Surinaams/Nederlandse kleinzoon bijvoorbeeld vaak zonder reden lastig wordt gevallen door de politie. Zij maakt zich daar zorgen over.

Surinaamse vrouw C

Zelf heb ik geen last van discriminatie, mijn kinderen ook niet, maar mijn kleinzoon die een mix is van Hollands en Surinaams heeft er erg veel last van. Hij wordt regelmatig zonder aanleiding door de politie aangesproken of opgepakt.

De kinderen van de Soedanese vrouwen zouden ook te maken hebben met vooroordelen en discriminatie.

Soedanese vrouw A

Nu is het nog zo dat onze kinderen nog jong zijn. Mijn dochter bijvoorbeeld, zij is bruin, dat ziet zij niet, ze voelt zich een prinses. Dat vind ik heel leuk. Dat is heel leuk voor haar, maar wat ik raar vind, bijvoorbeeld Sinterklaas en de Kerst. Bij Sinterklaas is altijd Zwarte Piet... Zwarte Piet is een heel domme man, hè. En een lieve man, een Kerstman, is altijd een witte man. En dan denk ik: "Waarom moet dat zo blijven? Het bestaat niet meer in de wereld, waarom hier in Nederland?" Ik vind het niet leuk dat mijn kind altijd Zwarte Piet moet zijn. Dat moet anders, maar de andere kinderen zeggen dan: "O, N. moet zwarte Piet zijn."

Soedanese vrouw D

Nou, je hoeft tenminste geen dingen te smeren, ze hoeven alleen de kleertjes maar aan.

Soedanese vrouw B

Ik wil graag goede gewoonten bespreken in Nederland. Dat soort dingen moet gewoon stoppen, het is te veel, het moet gewoon stoppen. Sinterklaas is goed, maar Zwarte Piet...

Turkse vrouw W

Bij de voetbalvereniging wordt mijn kind steeds uitgescholden door de Hollandse en Surinaamse kinderen. Er wordt gezegd dat hij een stomme, vieze Turk is en dat hij moet oprotten naar zijn land. Mijn zoon vindt dat heel erg en wordt daar heel verdrietig van. Zo erg zelfs dat hij daar niet meer wil voetballen en hier eigenlijk niet meer wil wonen.

Soedanese vrouw A

Ja, soms moet je je kind vertellen dat hij niet zoveel moet piekeren, zich er niet teveel van aan moet trekken want dat is niet goed voor de kinderen. Toen we net in Nederland waren, in Zaandam gekomen, kwam mijn dochter op school en de leraar ging haar voorstellen als nieuw meisje in de klas. Toen zei de leraar meteen: "We hebben hier een nieuw meisje, ze komt uit Limburg, maar ze komt officieel niet uit Limburg, maar uit Afrika. Ze is hier als asielzoeker gekomen." Toen begrepen de kinderen niet wat een asielzoeker is en de docent ging heel slecht vertellen over de asielzoekers. "Dat zijn mensen die komen uit hun land, ze hebben honger, ze hebben geen eten." Mijn dochter ging op dat moment gewoon huilen, want ze wist niet wat ze moest zeggen. En de docent vertelde alles, hij was ook een Nederlandse man en toen hij klaar was en de les was afgelopen toen ging mijn dochter naar buiten met haar klasgenoten, niemand wilde met haar praten. Alleen één meisje ging naast mijn dochter zitten: "Waar kom je vandaan? Is het echt zo dat jullie honger hebben? Hebben jullie geen eten? Hebben jullie echt geen huis, hebben jullie geen eten?" Dat ging ze aan mijn dochter vragen en mijn dochter had zoveel verdriet. Toen ze naar huis kwam heeft ze het aan mij verteld en ik had meteen een hoge bloeddruk. Ik zei: "Wat voor een docent is dat?" Ik ben de volgende dag naar school gegaan en ik heb tegen de directeur gezegd dat ik die meneer wilde spreken. En de directeur vroeg: "Waar gaat het over?" En ik zei: "Nee, die docent heeft zo en zo gezegd en dat was in de klas. Wij zijn wel asielzoekers, maar wat hij heeft verteld dat is niet waar en dat heeft ook niets te maken met de kinderen. Als hij iets wil vertellen over asielzoekers moet hij dat op de juiste manier doen, met politieke feiten. Hij moet dat meisje niet noemen in combinatie met honger en zo." Ik was echt boos, ik heb tegen hem gezegd: "Jullie als Nederlanders in de oorlog zijn ook gevlucht naar andere landen. Jullie koningin is ook in een ander land geweest, toen was zij ook asielzoeker. Niemand toont dat op de tv, maar jullie hadden honger en jullie hadden geen suiker en andere spullen." Ik heb allemaal argumenten genoemd en de directeur was echt boos, heel erg boos. Hij heeft de docent geroepen en deze heeft 'sorry' tegen mij gezegd. Maar ja, in de klas was het al gezegd en dat kind zat ermee.

Soedanese vrouw A

Onze kinderen krijgen ook te maken met discriminatie op grond van taal op hun scholen. Mijn dochter had altijd goede cijfers en een hoge score bij de Cito-toets, maar ze kreeg toch een laag schooladvies.

Soedanese vrouw C

Mijn dochter liep stage bij een reclamebureau. Ze werd daar heel onaardig behandeld. Op een gegeven moment kwam ze haar baas tegen op het station. De baas gaf haar haar hond en zei dat mijn dochter de hond uit moest laten en mee moest nemen in de trein naar het kantoor. Mijn dochter was bang voor de hond, maar durfde niet te weigeren. Ze belde me helemaal in paniek op. Mijn man ik hebben haar gezegd de hond mee te nemen en de lijn kort te houden. Later op kantoor zei de baas dat ze een week op vakantie ging en dat mijn dochter de hond mee naar huis moest nemen om die week op hem te passen. Mijn dochter heeft toen wel geweigerd en gezegd dat ik nooit een hond in huis zou accepteren.

Soedanese vrouw A

Het is erger voor de kinderen die hier zijn geboren, want ze voelen zichzelf Nederlander en ze zien het meer dan de kinderen die van buiten zijn gekomen, want ze voelen zich Nederlander. Ik ben hier geboren. Waarom moet ik anders behandeld worden dan anderen?

Soedanese vrouw D

Volgens mij kunnen ze het verschil niet zien, ze denken niet dat het discriminatie is. Wij denken dat het discriminatie is, soms is dat niet zo, dan is het alleen een slechte behandeling, of iemand is op die dag niet in zijn goeden doen of zo. Hij is misschien heel aardig, maar vandaag niet, of hij heeft geen zin om naar zijn werk te gaan of zoiets, maar wij ervaren het altijd als discriminatie, maar ik denk dat mijn kinderen, die hier geboren zijn dat gevoel niet zo snel krijgen.

Soedanese vrouw A

Maar jouw kinderen zijn nog klein. Als je bijvoorbeeld spreekt met kinderen die ouder zijn dan jouw kinderen, die hier geboren zijn, jij gaat het woord vinden: discriminatie. Jouw kinderen zijn nog klein, die weten nog niet wat discriminatie is, maar misschien hebben ze het wel ervaren, misschien met de andere Turkse kinderen. Die zijn hier geboren, maar ze voelen wat discriminatie is, zij voelen dat ze hier geboren zijn, maar dat ze toch anders zijn, dat ze anders worden behandeld, dat ze niet geaccepteerd worden voor werk. Dan zien ze wel dat het discriminatie is, omdat mijn taal is goed, alles is goed, dus waarom kun je mij niet nemen? Is dat omdat ik Turks ben of Marokkaans? Ja, en dat is discriminatie.

Soedanese vrouw D

Je ziet het inderdaad bij Marokkaanse jongeren. Ze gaan een bushalte vernielen, omdat ze niet het gevoel hebben dat dat ook van hen is. Ze horen voortdurend: "Jullie horen niet hier", dat is ook te veel voor een mens!

Soedanese vrouw D

Ik voed mijn kinderen zo op, ik wil niet dat zij denken dat ze gediscrimineerd worden. Ik voel discriminatie, ik ben volwassen en ik weet hoe dat komt, want in mijn eigen land heb ik dat ook ondervonden. Ik vind het echt lastig, want ik zie het meteen, maar ik wil niet dat mijn kinderen dat voelen. Daarom wil ik dat woord niet aan hen leren. Ik ga ze laten zien dat ze slecht behandeld zijn of zoiets, maar ik noem het geen discriminatie. Daarom, als iemand anders zegt: "Het is discriminatie", dan vraag ik: "Ja, waarom?" Ze gaan niet naar hun kleur of haar of zoiets kijken. Ik wil dat echt als laatste woord gebruiken.

Soedanese vrouw A

Ik heb het gevoel dat wij alle dingen moeten doen als de Nederlanders. Laat onze kinderen ook voelen dat Nederland ons land is. Wij moeten dit doen, wij moeten ook trots zijn, wij moeten dit samen doen. Televisie moet alles hebben, donker, Turks, Marokkaans, alles. Op de radio moet ook alles. En dan worden de kinderen zelf ook trots dan denken ze: "Ik heb talent, ik kan dat ook doen."

Soedanese vrouw B

Het is een heel mooi gevoel om trots te zijn, ze zijn jong. Ze horen gewoon hier, ze horen trots te zijn op zichzelf.

Soedanese vrouw A

En niet zo depressief op de bank zitten, dat is niet leuk. Ze zitten thuis vrij, maar als ze op straat gaan... Dat is niet mooi.

Reacties op discriminatie

De manier waarop men reageert op discriminatie is voor iedereen anders, mede afhankelijk van de situatie, de plaats en het tijdstip waarop een en ander plaatsvindt. Lang niet altijd bleken de geïnterviewde vrouwen de kracht of de alertheid te hebben om te reageren op voorvallen, of ze hadden er simpelweg geen zin in. Als de vrouwen reageerden, was dat vaak ad rem en heel direct. Ze zijn daar ook trots op en het gaf hen een goed gevoel als ze iets zeiden waarmee ze de ander konden overbluffen.

Sommige vrouwen gaven direct een weerwoord, voor anderen lag dat moeilijker, bijvoorbeeld omdat ze de Nederlandse taal niet machtig zijn. Soms vonden ze het niet de moeite waard om te reageren, terwijl ze in andere gevallen juist heel fel of ad rem waren.

Turkse vrouw F

Ik maakte het mee bij de supermarkt. Er kwam een Turkse vrouw een muntje vragen bij de kassa. De caissière schreeuwde heel hard, omdat de vrouw niet begreep wat de caissière had gezegd. Ik werd zo boos op haar, maar ik kon niets tegen haar zeggen. Ze schreeuwde: "Je moet op je beurt wachten!" Iedereen keek naar die Turkse vrouw, ze zei niets.

Marokkaanse vrouw A

Als ik thuis ben en bijvoorbeeld aan het schoonmaken ben, dan heb ik weleens een doek om mijn hoofd. Dan wikkel ik mijn haar in een doek. Op een gegeven moment was ik bij mijn moeder bezig, de hele keuken overhoop gehaald en dan sta ik op het balkon iets op te hangen of te doen, dan komt de buurman weer langs: "O, ga jij ook een doekie dragen?" Nou, ik reageerde er niet op, ik zei: "Dag buurman." Ik zet gewoon mijn spullen neer en ga weer naar binnen en ik denk: "Hoe had ik hier eigenlijk op moeten reageren?" Ja, niet, denk ik. Maar ook, ja, mijn moeder draagt een hoofddoek sinds kort en dan: "Ben jij ook... Ben jij bezig met een doekie of... Ga jij ook een doekie..." Maar ook dat 'doekie'! Dan denk ik: "Ja, buurman, ook goeiemorgen."

Turkse vrouw L

Als ik verwacht dat ik ergens gediscrimineerd zal gaan worden, ga ik me wat harder opstellen. Ja, niet vriendelijk, zakelijk en harder. Ja, ja, dat is mijn manier om me te beschermen, om me minder kwetsbaar te maken, absoluut, dat gaat heel onbewust. Ik zit na te denken over situaties. Op het moment dat ik weet dat mensen denken: "O, dat is een Turks meisje, een Turkse dame", en er gelijk vooroordelen komen over je zijn, ga ik gelijk in de aanval, zakelijk. En meteen laten merken: wacht eens even, met mij kun je niet sollen, want ik heb gestudeerd. Je mag niet met mij op die manier omgaan. Denk maar niet dat al die mensen met een etnische achtergrond laag opgeleid zijn, geen handen schudden, een hoofddoek dragen.

Turkse vrouw L

Ja, er gebeurt veel. Ik bedoel, ik zit op een universiteit en ik kan me herinneren dat ik een keer in de lift stapte en er stonden twee dames met een hoofddoek in de lift en twee mensen die aan het verbouwen waren ergens binnen de faculteit. Ik weet het niet, geen wetenschappers in ieder geval. Die twee meiden met de hoofddoek stapten uit de lift en die mannen begonnen over deze twee meiden te praten op een negatieve manier. Ze begonnen ze na te doen, heel gebrekkig Nederlands te praten. En dan sta je in de lift en dan denk je: "Moet ik hier wat van zeggen of moet ik hier niet wat van zeggen?" Het komt wel hard aan, ik voel me wel aangesproken op dat moment. Het zijn gewoon studerende allochtone meiden met een hoofddoek en dan word je zo geminacht. Ik heb het toen gelaten, maar ik had er wel wat van moeten zeggen. Maar dan denk je: "Die mannen...." Misschien ben je bang dat ze dan iets over jou gaan zeggen, maar nogmaals: als ik nu terugkijk, het is een paar jaar terug gebeurd, dan denk ik: "Shit, ik had er anders op moeten reageren." Ik weet zeker dat ik er nu anders op zou hebben gereageerd.

Eén van de oudere Turkse vrouwen, die al 42 jaar in Nederland woont, heeft haar eigen manier gevonden om op discriminatoire opmerkingen te reageren. Ze gebruikt humor en ironie. Door de vooroordelen versterkt weer te geven, trekt ze de situatie in het belachelijke. Zij voelt zich heel sterk in haar verweer tegen discriminatie. Ze heeft daarvan meerdere voorbeelden gegeven. Hieronder de meest treffende.

Turkse vrouw Q

Ik woon vlakbij Albert Heijn en ga daar vaak even heen met mijn rollator. Ik ging een keer naar Albert Heijn, een beetje rondlopen, boodschappen doen, even koffie drinken, ik ben alleen. Ik stond met een Marokkaanse man te praten, komt er een vrouw naar me toe en zegt: "Lekker hè, die gratis koffie." Ik zeg: "Ja, héérlijk die gratis koffie, héééérlijk. Ik kom hier elke dag om gratis koffie te drinken. Ik heb drie zoons die bij de sociale dienst lopen. Mijn man ik gaan elk jaar zes maanden op vakantie en nemen al het geld mee." Ze liep met opgeheven neus voorbij. De Marokkaanse man deed zijn duim omhoog en zei: "Mevrouw, goed gedaan!" Maar ik woon al wel 42 jaar in Nederland. Soms word ik wel gediscrimineerd, maar ik geef altijd een weerwoord, ik zeg meteen iets terug.

Conclusies

Het Bureau Discriminatiezaken Zaanstreek/Waterland heeft in 2010 en 2011 gesprekken gevoerd met ongeveer 120 Zaanse vrouwen van niet-westerse herkomst. De doelgroep in kwestie is willekeurig gekozen via contacten en relaties in het BD-netwerk. Het betrof vrouwen uit diverse landen, van verschillende leeftijden en met uiteenlopende achtergronden. Dat betekent niet dat de geïnterviewde personen per definitie representatief zijn voor de niet-westerse inwonsters van Zaanstad, Wormerland en Oostzaan. De reacties en opinies van de geïnterviewde vrouwen geven echter wel een verhelderend inkijkje in de leefwereld waarin veel vrouwen zeggen te (moeten) leven.

Het is binnen Noord-Holland de eerste keer dat er onder bovengenoemde doelgroep zo'n grootschalig onderzoek naar discriminatie-ervaringen heeft plaatsgevonden. Aanleiding voor de serie interviews was het feit dat het BD regelmatig verhalen vernam van en over vrouwen die te maken hadden met discriminatie. Tegelijkertijd werden die klachten relatief weinig 'geformaliseerd' door het indienen van klachten bij het Bureau Discriminatiezaken of andere hulpverlenende organisaties. Daarmee bleven de problemen ondergronds en slecht meetbaar.

Een groot aantal van de geïnterviewden zegt te maken te hebben met meerdere vormen van discriminatie. Discriminatie op grond van afkomst wordt genoemd als de belangrijkste grond. Discriminatie op andere gronden wordt minder vaak ervaren en heeft volgens het merendeel van de vrouwen minder impact op hun leven. Een groot deel van de vrouwen vindt dat discriminatie 'erbij hoort'; er is sprake van gewenning en lijdzame acceptatie. Sommigen proberen alert te reageren op incidenten en voorvallen, maar dat lukt niet allen en niet altijd.

Wat opvalt binnen de Soedanese groep is dat de vrouwen zoeken naar een mogelijke andere oorzaak van discriminatoir gedrag. In eerste instantie wordt gedacht aan andere factoren, zoals irritatie door het weer of door persoonlijke omstandigheden waardoor mensen zich minder tolerant gaan opstellen. Pas in de laatste plaats denken zij aan discriminatie. Toch vertellen ook deze vrouwen dat zij regelmatig te maken hebben met een discriminatoire behandeling.

Waar alle ondervraagde vrouwen het over eens zijn, is dat het hun kinderen zijn die het meest lijden onder discriminatie. Zij kunnen zich minder goed verweren dan volwassenen, waardoor de impact vaak groter is. De ongelijke behandeling waar kinderen volgens hun moeders op school, tijdens stages en sport mee te maken krijgen is een bron van zorg voor de vrouwen. De moeders zijn degenen die de kinderen over het algemeen moeten opvangen en begeleiden in de zich voordoende situaties. De discriminatie, ongelijke behandeling en achterstelling waar hun kinderen mee te maken krijgen, baren de geïnterviewde vrouwen vooral zorgen omdat de toekomstkansen van hun kinderen hierdoor ongunstig zouden worden beïnvloed.

Ook maken de betreffende vrouwen (en hun echtgenoten) zich zorgen over hun kinderen, vooral hun zoons, in het uitgaansleven en tijdens bijvoorbeeld sport. Een deel van de vrouwen is bang dat hun zoons door te veel vooroordelen, buitensluiting, stigmatisering, discriminatie en belediging op enig moment hun zelfbeheersing zullen verliezen en daardoor grote problemen zullen krijgen. Ook het toekomstperspectief

van de kinderen is een bron van zorg, met het oog op hun opleiding en maatschappelijke positie.

Voorname vrouwen lijken tot op zekere hoogte te kunnen accepteren dat zij zelf gediscrimineerd worden, maar vinden het onverdraaglijk dat hun kinderen aan discriminatie blootgesteld worden. Vooral ook omdat de kinderen over het algemeen in Nederland geboren en getogen zijn. Voor de vrouwen zelf is de respectloze benadering die zij regelmatig zeggen te ondervinden de meest hinderlijke vorm van discriminatie. Met name de vrouwen die op religieuze gronden een hoofddoek dragen, zouden daarmee te maken hebben, maar het geldt ook voor vrouwen die de Nederlandse taal minder goed beheersen.

Bij de geïnterviewde vrouwen die hier als vluchteling kwamen, bestaat er ook teleurstelling over het gebrek aan kansen met betrekking tot het volwaardig deel (kunnen) uitmaken van de Nederlandse maatschappij. Belemmering hierbij kan de taal zijn, maar ook het gebrek aan kansen om zich (verder) te ontwikkelen.

Soedanese vrouw A

Wij hebben niets gekregen. We zijn hier gekomen met zoveel hoop, dat we een goede toekomst op gingen bouwen, dat we als we gestudeerd hadden verder zouden kunnen studeren. Dat we, als we niet gestudeerd hadden, dat hier zouden kunnen doen, zodat je kunt groeien, maar dat hebben wij niet gehad en we willen niet dat onze kinderen dezelfde toekomst hebben in hun leven. Daarom gaan ook zoveel mensen weg uit Nederland. Dat gebeurt steeds meer. Heel veel mensen wachten tot ze een verblijfsvergunning krijgen en de Nederlandse nationaliteit en daarna gaan ze weg uit Nederland. Ze zien dat hier geen toekomst is.

De voorbeelden van discriminatie die de vrouwen gaven, zijn zo talrijk dat het noodzakelijk was om voor dit rapport een selectie te maken. Sommige terreinen zijn onvermeld gebleven, zoals bijvoorbeeld de discriminatie die een aantal vrouwen zei te ondervinden in het openbaar vervoer. Ongeveer tien van de 120 vrouwen gaven hier voorbeelden van. Ook een aantal van hun kinderen zou daarmee te maken hebben gehad.

Zoals genoemd in de inleiding, leveren de verhalen van de vrouwen geen bewijs van discriminatie, maar zijn het gevoelens die de vrouwen hebben ondergaan. Desalniettemin geven de voorbeelden een duidelijk beeld van de ongelijke behandeling en respectloze benadering waarmee deze vrouwen naar eigen zeggen te maken kregen, alsmede de zorgen die zij op dat vlak hebben met betrekking tot hun gezin. Door middel van dit onderzoek kregen ze de gelegenheid om hun stem te laten horen en hun eigen verhaal te vertellen.

Tijdens de interviews kwam een aantal redenen naar boven waarom de betreffende vrouwen de door hen ervaren discriminatie niet melden. Veelal leeft het gevoel dat melden niet helpt. Ze vinden het te omslachtig en vertrouwen niet op de hiervoor bestemde organisaties en/of een goede afloop. De belangrijkste reden, die steeds opnieuw in de gesprekken naar voren kwam, was: "Het hoort er nu eenmaal bij." Discriminatie is voor deze vrouwen een gegeven waar ze zo vaak tegenaan zijn gelopen dat ze het als 'normaal' zijn gaan beschouwen.

Het BD heeft gesproken met mensen uit vijf bevolkingsgroepen. Opmerkelijk is dat bij elk van de bevolkingsgroepen een specifieke vorm van discriminatie wordt ervaren. Bij de Turkse vrouwen bijvoorbeeld wordt de taal vaak genoemd als reden voor een onbeschofte behandeling, verwijten en opmerkingen. Ze krijgen nogal eens te maken met de verwachting dat zij ook onderling Nederlands met elkaar spreken. De geïnterviewde Marokkaanse vrouwen zeggen wakker te liggen van de discriminatie die hun kinderen, met name de jongens, ondervinden. En Soedanese vrouwen noemen de asielzoekerstatus en de huidskleur als een belangrijke reden voor discriminatoire behandeling.

In alle geïnterviewde vrouwengroepen en bij de vrouwen met wie een persoonlijk gesprek is gevoerd, kwam steeds het woord 'respectloos' naar voren. Veel vrouwen voelen zich in voorkomende gevallen gekleineerd, niet serieus genomen en soms zelfs vernederd. Het BD heeft de ervaring dat tijdens conferenties, in media, in verschillende onderzoeken, binnen organisaties etc. nogal eens gesproken wordt óver de vrouwen, zonder hen zelf te horen. Het belang van het BD-onderzoek is dat de vrouwen zelf aan het woord kwamen en de kans kregen hun ervaringen weer te geven in hun eigen woorden. Er is niet óver hen gesproken, maar mét hen. De verhalen die zij te vertellen hebben spreken boekdelen.

Aanbevelingen

- De (landelijke en lokale) politiek moet duidelijke signalen geven dat discriminatie en respectloze behandeling van migranten(vrouwen) onwenselijk zijn en leiden tot buitensluiting van grote groepen mensen. Stigmatisering van en vooroordelen over groepen mensen moeten voorkomen en bestreden worden.
- Het moet duidelijk worden, via bijvoorbeeld voorlichtingscampagnes en de politiek, dat iedereen het recht heeft om in privé-situaties de eigen taal te spreken, of welke taal dan ook.
- Scholen hebben een belangrijke taak in het geven van voorlichting en lessen met betrekking tot goed burgerschap.
- Docenten moeten zich bewust zijn van mogelijke vooroordelen ten opzichte van leerlingen met een niet-westerse achtergrond. Er mag geen onderscheid gemaakt worden tussen westerse en niet-westerse leerlingen. De rol van docenten is mede bepalend voor de toekomst van de kinderen.
- Docenten moeten getraind worden in het omgaan met culturele vooroordelen en de valkuilen die daardoor ontstaan in het omgaan met leerlingen en hun ouders met een niet-westerse achtergrond.
- De politie en het Openbaar Ministerie dienen discriminatiemeldingen en -aangiften serieus te nemen. De politie moet in dat opzicht laagdrempeliger worden, vooral ook voor jongeren.
- Horecagelegenheden moeten erop gewezen worden dat zij zich met betrekking tot hun toelatingsbeleid aan de wet dienen te houden. Klachten over het deurbeleid moeten serieus genomen worden door horeca-eigenaars en politie.
- Wanneer er cursussen of activiteiten voor niet-westerse vrouwen worden georganiseerd, verdient het aanbeveling om dat te doen in overleg met de vrouwen zelf, opdat hun mogelijkheden optimaal worden benut. Op die manier kan het aanbod afgestemd worden op de daadwerkelijke behoefte en de intellectuele en praktische mogelijkheden van de vrouwen.
- Vrouwen die de Nederlandse taal niet goed spreken, maar dat wel graag zouden willen, moeten daar de mogelijkheid voor krijgen, bijvoorbeeld door het vaker spreken met native-speakers. Daarbij kan gedacht worden aan het opzetten of uitbreiden van taalprojecten als 'Samenspraak' en 'Taalmaatjes' door middel van het werven en trainen van vrijwillige taalcoaches. Daarbij geldt dat de taalcoaches getraind moeten worden in het leren herkennen van eventuele eigen vooroordelen en valkuilen.

- Gemeentelijke instellingen en organisaties die gemeentelijk beleid uitvoeren, zoals het jongerenwerk, welzijnsorganisaties, WMO-loket, CWI en UWV, moeten worden gestimuleerd om signalen over discriminatie door te geven aan het lokale anti-discriminatiebureau. Cliënten of bezoekers die met discriminatie te maken hebben, kunnen worden doorverwezen naar het lokale ADB.
- De gemeente kan de lokale politieteams stimuleren om zich door middel van voorlichting en training te informeren over de Aanwijzing discriminatie, de lokale situatie met betrekking tot discriminatie en manieren waarop gereageerd kan worden op discriminatie-incidenten.
- Er kan worden onderzocht hoe doorverwijzing van basisscholen naar scholen voor voortgezet onderwijs plaatsvindt, met aandacht voor etniciteit en geslacht.
- Er kunnen met scholen en het lokale bedrijfsleven afspraken worden gemaakt over een stagegarantie in geval van discriminatie bij het vinden van stages.
- Het verdient aanbeveling om met corporaties, politie, gemeente en het ADB een draaiboek op te stellen over het omgaan met discriminatie tussen bureaus of in de buurt.
- In inburgeringcursussen kan een onderdeel worden opgenomen over anti-discriminatierechten en de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij een ADB of de politie.

Bronnen

- Alledaags racisme, Philomena Essed (1984)
- Beeldvorming: de verborgen dimensie bij interculturele communicatie, W.A.R. Shadid (Rede bij aanvaarding hoogleraarschap Katholieke Universiteit Brabant, 1994)
- Nesten bouwen op een winderige plek, Gloria Wekker (Oratie 19 april 2002, Universiteit Utrecht)
- 'Kadernota a la Carte', Gemeentelijk antidiscriminatiebeleid, uitgegeven door de vijf Noord Hollandse Anti Discriminatie Bureau's (2009)
- Baas in eigen boerka, Rob Vreeken (2010)